

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารรวมทั้งผลงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับ
ปฐมวัย โดยเน้นถึงการจัดในระบบโรงเรียนประเภทโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียน
เทศบาล กับ พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียน
ระดับปฐมวัย โดยนำเสนอรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในประเทศไทย
2. พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. พฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนระดับปฐมวัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในประเทศไทย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในประเทศไทย เริ่มจัดครั้งแรกใน "โครงการศึกษา
พ.ศ. 2441 เรียกว่า ชั้นมูลศึกษา มุ่งสอนเด็กก่อนประถมศึกษาไม่กำหนดอายุแน่นอน"¹
การศึกษาระดับปฐมวัยได้รับการกระตุนมากชนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประมาณ
พ.ศ. 2477 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ร่วมกับผู้นำทางการ
ศึกษา ได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กระดับปฐมวัยว่า

¹ ปราณีต อัมพรสินธุ์, "วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนในประเทศไทย,
ไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 294 .

... โดยคำนึงถึงว่าทารกซึ่งอยู่ในวัย 3 - 7 ขวบ อีก 10 ปีเศษ เขาจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ เป็นเจ้าของ เป็นผู้นำ ตลอดจนเป็นผู้ปกครองประเทศ ถ้าเขาไม่ได้รับฝึกหัด ปรนเปรอ ให้เพียงพอดังเดา ้วยนเป็นตนไปแล้ว ในภายหน้าอาจเป็นเจ้าของประเทศที่ไร้ความหมาย...¹

คำกล่าวข้างบนนี้แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของเด็กระดับปฐมวัยในประเทศไทย เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วและในเวลาต่อมาการศึกษาในระดับนี้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง แต่เป็นไปในลักษณะค่อยทำค่อยไป รัฐยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาระดับนี้มากไปกว่าระดับอื่น ส่วนใหญ่รัฐจัดในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาล ซึ่งเด็กที่มีโอกาสเข้ารับการบริการก็คือเด็กที่มีฐานะดีหรืออยู่ในเมืองเท่านั้น จนกระทั่งมาถึงระยะแผนพัฒนาการศึกษาครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ก็ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ถูกบรรจุเข้าไว้เป็นการศึกษาระดับแรกในระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เรียกว่า การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 16 รัฐพึงเร่งจัดและสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูเด็กในวัยก่อนประถมศึกษา โดยรัฐจะสนับสนุนให้ท้องถิ่นและภาคเอกชนจัดให้มากที่สุด สำหรับการจัดการศึกษาระดับนี้ของรัฐ จะจัดทำเพื่อเป็นเพียงตัวอย่างและเพื่อการค้นคว้าและวิจัยเท่านั้น²

และข้อ 30 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้ความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการศึกษาคือไป

¹ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา), อ้างถึงใน ประณีต อัมพรสินธุ์, "วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนในประเทศไทย,"

² กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520, (พระนคร : โรงพิมพ์ในเขตปกครองชั้น, 2520), หน้า 7 .

การจัดสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นั้น อาจจัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยอาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็ก หรือศูนย์เด็กปฐมวัยและในบางกรณีอาจเป็นชั้นเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาลก็ได้¹

การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนประถมศึกษาภาคบังคับเพื่อเตรียมให้เด็กมีความพร้อมทุกด้านที่พอที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อไป

การจัดการศึกษาที่เป็นระบบโรงเรียน คือ จัดเป็นชั้นเด็กเล็ก 1 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษาของกรมสามัญศึกษา โรงเรียนประชาบาลสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด โรงเรียนเทศบาล แผนกสาธิตในวิทยาลัยครูกรมการฝึกหัดครู โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และจัดเป็นชั้นอนุบาล 2 ปี ในโรงเรียนอนุบาลของกรมสามัญศึกษา แผนกสาธิตของทบวงมหาวิทยาลัย และโรงเรียนราษฎร์ นอกจากนั้น ยังมีหน่วยงานที่จัดการอบรมเบื้องต้นที่ไม่เป็นระบบโรงเรียน คือ ศูนย์โภชนาการเด็กกรมอนามัย โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์กรมการศาสนา และศูนย์พัฒนาเด็ก กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสัมพันธ์และเอกชน²

แต่เนื่องด้วยการจัดตั้งศูนย์หรือโรงเรียนเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต่างๆ มีลักษณะต่างคนต่างจัด มีศูนย์หรือโรงเรียนจำนวนน้อยมากที่ร่วมมือประสานงานซึ่งกันและกัน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520, หน้า 10.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา (พระนคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524), หน้า 1.

คั้งนี้การจัจัดจึงเกิดควมซ้าซอนในวักตูประสงค การค้ำเนงงานและแหลงชุมชนที่ให้บริการ ซึ่งไม่เป็นการประหยัดและยากแถการที่จะพัฒนาการค้ำเนงงานให้ดียิ่งขึ้น คุณภาพของสถาน ที่ให้บริการ บุคลากร วิธีการอบรมเลี้ยงดู วัสดุอุปกรณ์ยังไม่ไคมาครฐาน และมีความแตกตาง กันมากระหว่างศูนย์หรือโรงเรียนที่อยู่ตางสังกคและระหว่างศูนย์หรือโรงเรียนในชุมชนที่ ประชากรส่วนใหญยากจนกับศูนย์หรือโรงเรียนในชุมชนที่ประชากรส่วนใหญร่ำรวย นอกจากนั้น การบริการของศูนย์หรือโรงเรียนยังไม่ครอบคลุมถึงเด็กยากจนในชนบท แหลงเสื่อมโทรมและ เด็กที่คอยโอกาสประเภทตางๆตวย ¹

จากปัญหาคางๆที่กลาวมา ทำให้มองเห็นสภาพของควมไม่พร้อมและควมไม่มี ประสิทธิภาพในการจัจัด และถึงแมวการจัจัดบริการและการศึกษาระดับปฐมวัยจะอยู่ในควม รับผิดชอบของหลายหนวยงานทั้งของภาคเอกชนและของรัฐ แตจากสถิติของกระทรวงศึกษาธิการ แจงวว่า "สถิติเด็กกอนวัยเรียนที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี ในประเทศไทยมีอยู่เกือบ 3 ล้านคน และ จำนวนรอยละ 6.6 ของเด็กในกลุ่มนี้แทนที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับอนุบาล"² แสดงวว่ายังมีเด็กกอนวัยเรียนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้รับประสบการณ์ตางๆเพื่อเป็น การเตรียมควมพร้อมกอนที่จะเขาเรียนในชั้นประถมศีกษา ซึ่งมีผลทำให้otrการตกซ้ำชั้น ในชั้นประถมศีกษาสูงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นประถมศีกษาปีที่ 1

หนวยงานที่มการจัจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมากที่สุด คือ โรงเรียนประถมศีกษาและ โรงเรียนเทศบาล โดยไคเริ่มการจัจัดอย่างมีแบบแผนมาคั้งแต่ในปี พ.ศ. 2496 ซึ่งรัฐบาล

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศีกษาแห่งชาติ, "แผนพัฒนาการศีกษา....," หน้า 42.

² กองแผนงาน, กระทรวงศึกษาธิการ, "สถิติการศีกษามัธยม ปีการศึกษา 2521,"

(กรุงเทพฯ : กองแผนงาน, 2522), หน้า 22.

ในสมัยนั้นนโยบายเปิดชั้นเด็กเล็กชั้นในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนและเพื่อเป็นการเตรียมเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในชนบท ให้ได้รับการเตรียมพร้อมก่อนที่จะขึ้นชั้นประถมศึกษา นับเป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริงของการจัดการศึกษาเด็กเล็ก และในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการโอนการศึกษาประชาบาลในเขตเทศบาลให้แก่เทศบาล โดยมีหน้าที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในเขตเทศบาล เทศบาลเป็นผู้บริหารและดำเนินการโดยตรง มีคณะเทศมนตรีรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายและควบคุมการบริหารการศึกษาของเทศบาล² ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 ได้มีการโอนโรงเรียนประชาบาลทั่วประเทศไปอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดตามพระราชบัญญัติโอนโรงเรียนประถมศึกษาบางประเภทไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด³ และในปี พ.ศ. 2519 โรงเรียนเทศบาลก็เข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานการศึกษาส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เช่นเดียวกับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด⁴ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้โอนมาขึ้นกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติ

¹ ปราณีต อัมพรสินธุ์, "วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนในประเทศไทย," หน้า 296.

² สกุด อินทุโสภณ, "การบริหารการศึกษาภาคบังคับ," (ปริชญานิพนธ์ปริชญาทอ. รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2511), หน้า 120.

³ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการ, การปฏิบัติเกี่ยวกับการประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2520), หน้า 4 - 5.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

โอนกิจการบริหารโรงเรียนประชาบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดฯ พ.ศ. 2523 มาตรา 6¹

จะเห็นได้ว่าทั้งโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดและโรงเรียนเทศบาล ต่างก็อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกัน ต่างกันเฉพาะผู้บริหารระดับจังหวัดเท่านั้น ดังนั้นโรงเรียนทั้งสองประเภทจึงมีจุดมุ่งหมายและรูปแบบในการจัดการศึกษาลักษณะคล้ายคลึงกัน รวมทั้งการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยด้วย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในพื้นที่เรียกว่า โรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนเทศบาล โดยจัดเป็นชั้นเด็กเล็ก 1 ปี แรกอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนเทศบาล รับเด็กช่วงอายุ 5 - 6 ปี มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์และทักษะในการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ตามความหมายได้อย่างเหมาะสม และเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1² สำหรับโรงเรียนประถมศึกษานั้นจะเปิดสอนชั้นเด็กเล็กใดก็ตามที่มีความพร้อมทั้งด้านห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอน การจัดทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนเทศบาล เป็นการจัดให้ฟรี ผู้ปกครองเด็กอาจช่วยเหลือบ้างเล็กน้อย โดยจ่ายเป็นค่าจ้างครูผู้สอน ในกรณีที่ทางโรงเรียนจ้างครูผู้สอน ปัจจุบันนี้ผู้ปกครองมีความต้องการที่จะส่งเด็กเข้ารับบริการเพิ่มขึ้นทุกปี จะเห็นได้จากจำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้นจนต้องขยายชั้นเรียน สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในชั้นเด็กเล็ก

¹ เอกสารประกอบการสัมมนา, "การจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน : ปัญหาที่ควรพิจารณาคำตอบ," ส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชาสัมมนาประถมศึกษา ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคต้น ปีการศึกษา 2524, หน้า 15.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, "รายงานสภาพปัจจุบันและประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 (2520-2524) ระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา" (เอกสารอัครสำเนา) 2523, หน้า 7.

อาศัยหลักสูตรอนุบาลศึกษา พ.ศ. 2522 ของกระทรวงศึกษาธิการ เช่นเดียวกับโรงเรียน
อนุบาลที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

จุดมุ่งหมายในการจัดอนุบาลศึกษา ของหลักสูตรอนุบาลกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.
2522 ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยที่ดี เกี่ยวกับการกิน การเล่น การออกกำลังกาย
และการพักผ่อนอย่างถูกต้อง ตลอดจนรู้จักระวังรักษาตัวให้พ้นจากโรคภัยและอุบัติเหตุ
2. เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ของตน รู้จักและ
อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
3. เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต มีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
สามารถแสดงออก ชื่นชมต่อความไพเราะและสิ่งสวยงามต่างๆ
4. เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักใช้ประสาทสัมผัสให้สัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสม และ
เคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้รู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง ¹

สำหรับโครงการสอนชั้นเด็กเล็กของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดแผนกการจัดประสบการณ์
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 2 พุทธศักราช 2522 เป็นหลัก โดยทั่วไปแล้วศึกษานิเทศก์จะเป็นผู้ดูแล
รับผิดชอบ ในการจัดทำโครงการสอน การจัดอบรมบุคลากร และการนิเทศก์การศึกษา

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดอนุบาลศึกษาหรือชั้นเด็กเล็ก เป็นการมุ่งส่งเสริมให้
นักเรียนมีพัฒนาการทั้งทางด้าน ร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจ เป็นการเตรียม
ความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา และถึงแม้ว่าโรงเรียนทั้งสอง
ประเภทจะมีลักษณะรูปแบบในการจัดคล้ายคลึงกัน แต่สภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งอาคารสถานที่

¹ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, แผนกการจัดประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่
1 - 2 พุทธศักราช 2522 (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2522), หน้า 2.

สื่อการเรียน บุคลากร การบริหารระดับจังหวัด ที่มีผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรง อาจจะทำให้ผลของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนทั้งสองประเภทแตกต่างกันก็ได้

2. พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนระดับปฐมวัย

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนั้น จะต้องอาศัยกระบวนการสื่อความหมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย การสื่อความหมายสามารถแสดงออกได้ทั้งด้วยท่าทางและวาจา ในลักษณะที่ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ธิบิลท์ และคิลลีย์ (Thibault and Kelley) ได้ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ไว้ว่า "ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา ซึ่งจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของอีกคนหนึ่ง พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นอาจเป็นการสื่อสารที่ใช้คำพูดหรือการกระทำก็ได้" ¹

สโตกคิล (Stogdill) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้อธิบายความหมายของการปฏิสัมพันธ์ไว้ว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาด้วยความสัมพันธ์กัน โดยคนหนึ่งจะมีปฏิกิริยาต่อการกระทำของอีกคนหนึ่ง ปฏิสัมพันธ์ได้แก่ การกระทำ (action) ปฏิกิริยา (reaction) และการแสดงออก (Performance) ของสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นการตอบสนอง การเตรียมการ การตัดสินใจ การสื่อสารระหว่างสมาชิก หรือการทำงานร่วมกันก็ได้ ²

จะเห็นได้ว่าการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของแต่ละ

¹ อ้างถึงใน Marvin E. Shaw, "The Nature of Small Group, Group Dynamics," The Psychology of Small Group Behavior

(New York : Mc Graw - Hill Book Company, 1971), p. 28.

² เล่มเดียวกัน, หน้า 26.

ละบุคคลควย สำหรับในโรงเรียนเด็กจะใช้ความรู้ความสามารถในการใช้คำพูดหรือท่าทาง เพื่อสื่อความหมายกับครูและเพื่อนๆ ในการเรียนการสอนครูและนักเรียนต้องใช้การสื่อความหมายตลอดเวลา ครูใช้การอธิบาย บอกเล่า หรือถามคำถาม นักเรียนตอบคำถาม ชักถามเมื่อไม่เข้าใจ ปฏิบัติตามที่ครูบอก หรือทำตามแบบพฤติกรรมของครู ซึ่งการสื่อความหมายในลักษณะนี้ถือปฏิบัติสัมพันธ์ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเรียนการสอน

พันทิพา อุทัยสุข แห่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชไทยกล่าววว่า ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนจะช่วยให้ครูรู้จักนักเรียนของตนเองดีขึ้น รู้ว่าเด็กต้องการอะไร ชักของทรงไหน และพอใจมากน้อยเพียงใด ในขณะที่เดียวกันจะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกใกล้ชิดกับครู ใกล้ชิดกับเพื่อนๆ แสดงออกถึงความรู้สึกและกล้าซักถามเมื่อไม่เข้าใจ นอกจากนี้แล้วยังช่วยให้เกิดความสนุกสนานในการเรียนการสอน และนักเรียนมีความต้องการที่จะเรียน¹

แฟรงค์ (Frank Jennings) นักการศึกษาชาวอเมริกันกล่าวว่า "ครูมีโอกาสและอำนาจมากมายในการที่จะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสขยายการเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป และยังช่วยให้เขาความสามารถของเด็กออกมาช่วยให้เด็กบรรลุจุดหมายและประสบผลสำเร็จ ครูมีความสามารถในการชี้แนะให้เด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ชาญฉลาดไม่เป็นคนโง่ และช่วยให้เด็กมีคุณลักษณะอยู่ในกรอบตามที่สังคมต้องการอีกด้วย"²

¹ พันทิพา อุทัยสุข, "ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน," พจนานุกรมการศึกษา เอกสารการสอน หน่วยที่ 1-5 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ (พระนคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2523), หน้า 209.

² Frank Jennings, " Most Dangerous Profession, " Saturday Review, March 8, 1958, p. 22.

จากคำกล่าวของพันทิพา อุทัยสุข และ แฟรงค์ เจนนิ่งส์ แสดงให้เห็นว่า การปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนมีความสำคัญมาก ผู้ที่จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีคือครู เพราะครูคือผู้นำกลุ่มของห้องเรียน ถ้าผู้นำปฏิบัติตามหน้าที่ของตนแล้ว กลุ่มมักจะตอบสนองตามผู้นำของการ การที่จะรู้ว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปในลักษณะใดนั้น สามารถสังเกตได้มากที่สุดจากขณะเกิดการเรียนการสอน เพราะทั้งครูและนักเรียนต่างก็จะใช้การสื่อความหมายทุกทางเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในแนวทางที่แต่ละฝ่ายต้องการ

กุลทรัพย์ ชันรุ่งโรจน์ โกลล่าวว่า ในวงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทย การศึกษาทางภาษา เช่น อังกฤษ อเมริกา ได้ให้ความสนใจในเรื่องปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะว่า

1. ปฏิสัมพันธ์อันดีของครูกับนักเรียน จะช่วยให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกันดี
2. ช่วยให้การเรียนได้ผลดี เพราะครูเป็นกันเองกับนักเรียน
3. นักเรียนรู้สึกสบายใจในการที่จะรับวิชาความรู้ หรือทำความเข้าใจในบทเรียน ซึ่งมีครูคอยช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ไม่ตองหวาดกลัวการกดขี่บังคับจากครู
4. การที่ครูและนักเรียนเข้าใจกันดี มี Person to Person Interaction จะทำให้นักเรียนเป็นผู้เรียนที่สนใจ ใฝ่หาความรู้ เชื้อต่อครู ไม่กระตองกระเดื่อง อยู่ในโอวาท ช่วยให้การระของครูเบาลง เห็นดเห็นอ่อนนอยลง เพราะไม่ต้องคอยปรามปรามเดี่ยวแต่ผู้ให้ได้ทั้งใจตน
5. ช่วยให้มีคลิลักษณะของครูดีขึ้น การที่ครูให้ความสัมพันธ์แก่เด็กนักเรียนเพียงพอ เป็นเครื่องแสดงว่า ครูเป็นผู้เมตตาการุณา สามารถจะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนได้ทุกโอกาส
6. เด็กที่อบรมให้นักเรียนอยู่รวมกันอย่างสงบสุข กลัวในสิ่งที่ควรกลัว และวางตัวพอเหมาะพอดีแก่เหตุการณ์ให้ความเคารพผู้ใหญ่อย่างรักใคร่ ไม่ใช่เพราะความเกลียดกลัว¹

¹ กุลทรัพย์ ชันรุ่งโรจน์, "ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน," หน้า 8.

เมื่อปี ค.ศ. 1969 มอริสัน และ แมคอินไทร์ (Morrison and Mc Intyre) ไทกลาถึงปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน พบว่า ปฏิบัติของครูที่มีต่อนักเรียนมีแนวโน้มจัดได้ เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่นักเรียนได้รับทั้งวิชาการทั่วไปและวิชาเฉพาะ
2. พฤติกรรมทั่วไปในห้องเรียนและทัศนคติต่อครู (ความสุภาพอ่อนโยน ความร่วมมือ, ความซื่อสัตย์, ความคึกคัก และความเอาใจใส่)
3. ความสนุกสนานรื่นเริง ความเป็นผู้นำ ความเป็นคนแค่น ความเป็นที่เชื่อถือ ทางสังคม และความร่วมมือกันระหว่างเพื่อน ¹

วิธีศึกษาปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น การสังเกตนับว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะ " การสังเกต เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ตรงการทราบ โดยเฝ้ามอง จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น หรือจากสภาพการณ์นั้นจริงๆ โดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและการจะได้นั้นที่พฤติกรรมไว้วางใจได้เห็นและได้ยิน โดยไม่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัวลงไป ² และ " การสังเกตต้องเป็นการดูทั้งคอหนาและแอบดู " ³

โอเบอร์ (Ober) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต พฤติกรรมการเรียนการสอนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนว่ามี 2 ระบบ คือ

¹ อ้างถึงใน Jere E Brophy and Thomas L. Good, Teacher Student Relationship : Cause and Sequences (New York : Holt Rinehart and Winston, Inc, 1974), p. 167

² อารี รังสิมันท์, การสังเกตและการฝึกงานพฤติกรรมเด็ก (พระนคร : โรงพิมพ์ จุฬินไทย, 2524), หน้า 21.

³ ชาวล แพร์ทกุล, อ้างถึงใน อารี รังสิมันท์ เล่มเดียวกัน, หน้า 22.

1. ระบบสัญลักษณ์ (Sign System) ประกอบด้วยลำดับพฤติกรรมซึ่งผู้สังเกตจะบันทึกทุกพฤติกรรมที่ปรากฏเพียงพฤติกรรมละครั้งเดียวในช่วงเวลาที่สังเกต โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของการเกิดพฤติกรรม

2. ระบบจำแนกประเภท (Category System) เป็นระบบที่จำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท แต่ละประเภทใช้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์บันทึกแทนทุกพฤติกรรม โดยกระทำในช่วงเวลาที่จำกัด ผู้สังเกตจะต้องเรียนรู้ลักษณะของพฤติกรรมว่าอะไรอยู่ในประเภทใด และความถี่ของการเกิดครั้งในแต่ละช่วงเวลาที่สังเกต¹

ระบบการสังเกตที่นิยมใช้กันมาก คือระบบจำแนกประเภท (Category System) และเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมการสอนของระบบที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายคือระบบการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมของครูและนักเรียน ของ เนค เอ แฟลนเคอร์ส (Flanders' Interaction Analysis Categories - FIAC) โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า พฤติกรรมทางวาจาเป็นตัวอย่างที่เพียงพอของพฤติกรรมทั้งหมดในชั้นเรียนโดยจัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 1959²

แฟลนเคอร์ส กล่าวถึงความมุ่งหมายที่สำคัญของการสังเกตและการวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนทางวาจาไว้ดังนี้

ก. เพื่อช่วยครูพัฒนาพฤติกรรมและสามารถควบคุมพฤติกรรมการสอนของตนเองให้

¹ Richard I. Ober, Systematic Observation of Teaching (New Jersey : Prentice - Hall Inc . , 1971), pp. 19 - 23 .

² Ned A. Flanders, Analysis Teacher Behavior (Massachusetts : Addison - Wesley Publishing Co, 1970), p. 2.

เป็นไปในแนวทางที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่เหมาะสม

ข. เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน กับผลการเรียนรู้ของนักเรียน

ค. การตรวจสอบพฤติกรรมของครูช่วย ส่งผลให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามและมีการปรับตัวขึ้น¹

สรุป เกียนวัฒนา ไคอธิบายไว้ว่า แพลนเคอร์ส ไคจัดแบ่งพฤติกรรมทางวาจาออกเป็น 10 ประเภท รหัสที่ใช้ในการบันทึกคือตัวเลขซึ่งประจำอยู่หน้าหัวข้อพฤติกรรมแต่ละหัวข้อ และไคแยกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมของครูแยกย่อยออกไปเป็น

1.1 พฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อนักเรียน (Indirect Influence) หมายถึงการที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการเรียน โดยการให้นักเรียนมีการโต้ตอบ หรือแสดงความคิดเห็นของเขาไคอย่างเต็มที่ มี 4 ประเภท คือพฤติกรรม 1 - 4

1.2 พฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลทางตรงต่อนักเรียน (Direct Influence) หมายถึงการที่ครูจำกัดความเป็นอิสระในการเรียนของนักเรียน โดยครูจะเป็นผู้บงการ และควบคุมการเรียนทั้งหมด พฤติกรรมมี 3 ประเภท คือ พฤติกรรมที่ 5 - 7

2. พฤติกรรมของนักเรียน คือพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกต่อครู ไคแยกพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกต่อครู ไคแยกพฤติกรรมที่ 8 - 9

¹ Ned A. Flanders, Analysis Teacher Behavior

(Massachasettles : Addison - Wesley Publishing Co , 1970), p. 2.

แต่ในห้องเรียนนั้นบางขณะก็มีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ใช่พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของการเรียนการสอนเกิดขึ้น คือความงีบหรือสับสน ซึ่งจัดอยู่ในพฤติกรรมที่ 10

สรุปการจำแนกพฤติกรรมการเรียนการสอนของ แพลนเคอร์สให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้¹

ครูพูด	อิทธิพลทางอ้อม	1. ยอมรับความรู้สึกของนักเรียน 2. ยกย่องหรือสนับสนุน 3. ยอมรับหรือนำความคิดเห็นของนักเรียนไปใช้ 4. ถามคำถาม
	อิทธิพลทางตรง	5. บรรยาย 6. ออกคำสั่ง 7. กำหนดเงื่อนไขหรืออำนาจบัญชา
นักเรียนพูด		8. นักเรียนพูด - โต้ตอบ 9. นักเรียนพูด - ริเริ่ม
		10. ความงีบ หรือ ความสับสน

ศิริกาญจน์ โกศลภักดิ์ โค้ชอธิบายรายละเอียดของพฤติกรรมแต่ละประเภทของ
แพลนเคอร์ส สรุปได้ ดังนี้

¹ สุรพล เกียรติพัฒนา, การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอน
(เชียงใหม่ : ภาควิชาเทคโนโลยี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), หน้า
3 - 4, 8.

อิทธิพลทางอ้อมของครู (ข้อ 1 - 4)

1. ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน : เป็นพฤติกรรมที่ครูพูดเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจนักเรียน โดยไม่มีการขมขื่น แทะจะคล้อยตาม หรือเลาถึงเรื่องราวที่สนุกสนาน หรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นไต่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเป็นไปในลักษณะที่ตรงกับความรู้สึกของนักเรียน ไม่ว่าจะพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกนั้นจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ
2. ครูยกย่องหรือสนับสนุน : เป็นการกล่าวชมเชยหรือให้กำลังใจ เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ดี เช่นอาจกล่าววาทะ คี มาก ไซแล้ว ถูกแล้ว และอาจจะรวมไปถึงการเลาเรื่องตลกขบขัน เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในการเรียนให้นักเรียนคลาย
3. ครูยอมรับและนำความคิดเห็นของนักเรียนไปใช้ : เป็นการพูดซึ่งครูยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนแล้วนำไปใช้ในการดำเนินการสอน วิธีการแสดงว่าครูยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนนั้น ครูอาจจะยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนคนหนึ่งไว้ แล้วลองถามความคิดเห็นของคนอื่นอีก หรืออาจตั้งคำถามขึ้นจากความคิดเห็นของนักเรียนคนใดคนหนึ่ง เพื่อให้นักเรียนคนอื่นตอบ เพื่อเป็นการขยายความคิดเห็นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (ต่อไปจะคอยซักเข้าประเภทที่ 5 เมื่อครูนำเอาความคิดเห็นของทุกคนมาใช้มากขึ้น)
4. การถามคำถาม : หมายถึงการถามที่เกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีการที่คาดว่าจะได้รับคำตอบจากนักเรียน เป็นคำถามที่ครูใช้เพื่อนำเข้าสู่บทเรียนตามที่ครูต้องการ คำถามนั้นทั้งชนิดที่ของการคำตอบที่เป็นขอเท็จจริง และคำถามแบบกว้าง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้คิดหาเหตุผลมาตอบได้หลายอย่าง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมีทั้งพฤติกรรมตอบสนองและพฤติกรรมริเริ่ม คำถามที่ไม่จ้อยู่ในพฤติกรรมประเภทนี้คือ คำถามที่ครูไม่ต้องการคำตอบ หรือถามเพื่อทำหน้าที่เคียนนักเรียน

อิทธิพลทางตรงของครู (ข้อ 5 - 7)

5. ครูบรรยาย : เป็นการอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับนิยาม ข้อเท็จจริง ทัศนคติ

นักการศึกษาหลายท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้นำเครื่องมือของ เนค
เอ แพลนเคอร์ส ไปใช้สังเกตและบันทึกพฤติกรรมการเรียนการสอน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับ
รับว่าเครื่องมือของ แพลนเคอร์ส มีประสิทธิภาพสูง

ธีรชัย ปุณฺณโชติ ได้สนับสนุนประสิทธิภาพของเครื่องมือของ แพลนเคอร์สว่า การ
สังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนอย่างมีระบบ สามารถระบุปริมาณมากน้อย ของพฤติกรรม
ต่างๆในห้องเรียนได้ และมีความเป็นปรนัยสูง เพราะไม่ว่าผู้สังเกตจะเป็นใครก็ตามย่อม
สามารถประเมินผลการสอนจากพฤติกรรมที่สังเกตและบันทึกไว้ได้อย่างคล้ายคลึงกันที่สุด ¹

พจน์ สะเพียรชัย เป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญอีกท่านหนึ่ง เขากล่าวว่า วิธีการสังเกต
และวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครูจำเป็นมากในการพัฒนาการสอนและปรับปรุงคุณภาพ
ของครู จะช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุผลตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ส่วน
วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมที่ผู้สนใจใช้กันมากที่สุด คือ วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของ แพลนเคอร์ส
(Flanders ' Interaction Analysis Categories) ซึ่งเป็นวิธีการสังเกต
พฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบ (Systematic Observation of Teaching)
วิธีหนึ่ง ²

¹ ธีรชัย ปุณฺณโชติ, " การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนอย่างมีระบบ, " วารสารครูศาสตร์ 2 (สิงหาคม - พฤศจิกายน 2515) : 38 - 39.

² พจน์ สะเพียรชัย, " แนวทางการวิจัยสภาพการเรียนการสอนในชั้นโดยการ
สังเกตที่มีระบบแบบแผน, " วารสารการวิจัยทางการศึกษา 4 (3) (กันยายน - ธันวาคม
2517) 28 - 35.

โดนัลด์ เอ็ม แมคเลย์ (Donald M. Madley) ได้กล่าวถึงระบบการวิเคราะห์กิจกรรมทางวาทะระหว่างครูกับนักเรียนของ เนค เอ แพลนเคอร์สว่า สามารถบันทึกพฤติกรรมโคลละเอียก ชักเจน บุคิธรรม และเป็นที่เข้าใจดี เป็นการบันทึกพฤติกรรมทางวาทะทั้งของครูและนักเรียนทุกระยะ มีใช้สังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมของครูแต่ฝ่ายเดียว¹

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์

ปีค.ศ. 1975 เซินฮอล์ฟ (Schoenholz) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนที่มีผลต่อการสอนคำศัพท์ ระดับเกรด 7, 8 และ 9" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ (1) วิเคราะห์แบบพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนปกติว่าเป็นการเน้นเนื้อหาหรือไม่ (2) เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาทะ และไม่ได้แสดงออกทางวาทะของครูในขณะที่ทำการสอน (3) เพื่อหาความแตกต่างของการสอนที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาทะของแพลนเคอร์ส และการวิเคราะห์พฤติกรรมที่ไม่ได้แสดงออกทางวาทะของ กัลโลเวย์ (Galloway Nonverbal System) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า (1) ครูใช้เวลาในการพูด 73.30 ของเวลาทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นการถามและการบรรยาย (2) นักเรียนใช้เวลาพูดร้อยละ 21.10 ของเวลาทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นการพูดตามคำสั่งของครู (3) ครูมีแนวโน้มที่จะใช้อิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม (4) ครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนใช้เวลาในการกระตุ้นใช้คำถาม แนะนำแนวทาง ให้คำชมเชย สอนเนื้อหา I / D Ratio ของเวลาที่พูดกับนักเรียน และช่วงเวลาของความเงียบบมากกว่าครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนคำ (5) กลุ่มตัวอย่างที่มีประสิทธิภาพสูงมีแนวโน้มของพฤติกรรมที่ทำให้กำลังใจ การยอมรับความรูสึก พฤติกรรมที่เห็นคุณค่า พฤติกรรมของการมีส่วนร่วมและ

¹ Donald M. Masley, "Measuring the Complex Classroom of Today," Observational Methods in the classroom (Washington D.C. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1973), p. 35.

พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นอิสระมากกว่ากลุ่มอื่น¹

ในปี ค.ศ. 1967 แมททีวส์ ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของครู และนักเรียนในชั้นเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้เครื่องมือการสังเกต และบันทึกพฤติกรรมของ แพลนเคอร์ส ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (1) พฤติกรรมทางวาจาของครูเป็นแบบใช้อิทธิพล ทางตรงมากกว่าอิทธิพลทางอ้อม ในระยะครั้งแรกของชั่วโมงสอน (2) ความถี่และความ ยาวนานของพฤติกรรมทางวาจาของนักเรียนเพื่อตอบคำถามครูจะค่อยๆลดลงในขณะเดียวกัน พฤติกรรมทางวาจาลักษณะที่นักเรียนพูดขึ้นเองจะค่อยๆเพิ่มขึ้น (3) ระยะเวลาที่เกิดความ เงียบหรือสับสนจะลดลงทั้งในด้านความยาวนานและความถี่²

ในปี ค.ศ. 1967 อมิดอน และ เจียมาทีโอ (Amidon and Giamatheo) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาระหว่างกลุ่มครูสอน ณ ที่ และกลุ่มครูสอนปานกลาง (จำแนกโดยการประเมินผลของครูใหญ่และศึกษานิเทศก์) ใช้ระเบียบวิธีสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมของแพลนเคอร์สเป็นเครื่องมือในการรวบรวม ข้อมูล ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการสอนของครูกลุ่มนี้ แตกต่างจากกลุ่มครูปานกลาง คือกลุ่มครูที่ใช้เวลาพูดน้อยกว่ายอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และใช้คำถามให้คิดมากกว่า สรุปได้ว่า กลุ่มครูสอนที่ใช้พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพล

¹ Barry L. Schoenholz, An Analysis of Effective Teaching Behavior as Related to Vocabulary Instruction in Grade Seven Eight and Nine (Doctoral Dissertation, University of Oregon, 1975), p. 215 A.

² Mattews, Charles C. " The Classroom Verbal Behavior of Selected Secondary School Science Student Teacher and Their Cooperating Classroom Teacher " Dissertation Astractions 28 : 144 - A, 1976.

ทางอ้อมมากกว่าอิทธิพลทางตรง¹

ในปี ค.ศ. 1966 เนลสัน (Nelson) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาว่า การสอนแบบที่ครูใช้ อิทธิพลทางอ้อมจะใหญ่ผลดีกว่าการใช้อิทธิพลทางตรงหรือไม่ โดยใช้ครูคนเดียวกันเกี่ยวกับการสอนนักเรียน ในชั้นเดียวกัน ควบคุมวิธีสอนสองวิธี วิธีที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อม ได้แก่การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อเรื่องที่เรียน กับวิธีที่ครูใช้อิทธิพลทางตรง คือ ครูเป็นผู้เลือกเรื่องที่จะให้นักเรียนเรียนเอง ใช้เครื่องมือการบันทึกพฤติกรรมของแฟลนเคอร์ส ผลการวิจัยพบว่า การสอนโดยวิธีที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมดีกว่าการสอนที่ครูใช้อิทธิพลทางตรง²

ในปี ค.ศ. 1971 อาร์เธอร์ เนลสัน (Arthur Nielsen) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ทาง วาจาของนักศึกษาฝึกสอนที่มีต่อนักเรียน เพื่อบันทึกและเปรียบเทียบปฏิสัมพันธ์ประเภทต่างๆที่เกิดขึ้น การถาม การแนะนำ การตอบสนอง การให้ข้อเท็จจริง ระหว่างชั้นประถมศึกษาตอนต้นกับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยใช้แบบวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของโอเบอร์ (The Reciprocal Category System) ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมทางวาจา 9 ประเภท แต่ละประเภทเป็นพฤติกรรมของนักศึกษาและพฤติกรรมของนักเรียนประเภทที่ 10 เป็นพฤติกรรมเงียบและสับสน ผลการวิจัยสรุปว่า นักศึกษาฝึกสอนมีพฤติกรรมทางวาจามากถึงร้อยละ 59.18 ของพฤติกรรมทางวาจาทั้งหมด ขณะที่

¹ Edmund Amidon and Michael Giamatheo, "The Verbal Behavior of Supervisor Elementary Teacher" Interaction Analysis Theory, Research and Application, (Massachusetts : Addison Wesley Publishing Company, 1967), pp.210 - 216.

² Nelson, Lois N. "Teacher Leadership : An Empirical Approach to Analyzing Teacher Behavior in the Classroom" The Journal of Teacher Education, 17 (14) : 417 - 425, Winter, 1966.

นักเรียนถูกจำกัดการพูด พฤติกรรมที่นักศึกษาฝึกสอนเฝ้าสังเกต คือ การพูดริเริ่ม และการแนะนำ พฤติกรรมของนักเรียนถูกจำกัดให้เกิดสองแบบ คือ การพูดริเริ่มกับการตอบสนอง รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางวาจาระหว่างนักศึกษาฝึกสอนกับนักเรียนที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป คือ ครูถาม ครูยอมรับการตอบสนองของนักเรียน และครูให้ข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็น นักเรียนตอบ คำถามครูหรือเสนอข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นที่จำกัด

การพูดติดต่อกันของครูเกิดขึ้นมากทั้งด้านความถี่และความยืดหยุ่น โดยมีการถาม และบอกให้นักเรียนให้ข้อมูลมากกว่านักเรียนเป็นผู้ถามการตอบสนองมีการกระจายมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับนักศึกษาฝึกสอน นักเรียนที่ตอบสนองมากเนื่องจากถูกถามมากและการตอบสนองถูกจำกัดรูปแบบ

การเปรียบเทียบปริมาณการมีปฏิสัมพันธ์ทางวาจาพบว่าในระดับประถมศึกษาตอนต้น มีพฤติกรรมการมีปฏิสัมพันธ์ถูกจำกัดความยืดหยุ่นน้อยกว่าระดับประถมศึกษาตอนปลาย พฤติกรรมที่เกิดขึ้นประกอบด้วยคำถามสั้นๆและจำกัดคำตอบ และครูเป็นผู้แนะนำระดับประถมศึกษาตอนปลาย รูปแบบของการพูดถูกจำกัดประเภทมากกว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นคือ การพูดติดต่อกันยาวๆ โดยนักศึกษาฝึกสอนและนักเรียนพูดเพื่อให้อาจารย์ฟัง ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น¹

ปี ค.ศ. 1945 แอนเดอร์สัน (Anderson) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของครูที่มีผลต่อ พฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียนระดับอนุบาลและประถมศึกษาตอนต้น โดยจัดประเภทพฤติกรรม

¹Geoffrey Arthur Nielson, " A Study of Verbal Interaction of Student Teachers and their Pupils in Primary and Senior Elementary Grades during Language Arts and Social Science Lesson, " Dissertation Abstracts International 40 (December 1979) : 3093 - A

ของครูเป็น 26 ประเภท และจัดเป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ พฤติกรรมที่ครูเป็นผู้ควบคุม มี 3 ชนิด คือ 1) ควบคุมด้วยความขัดแย้ง 2) ควบคุมโดยไม่มี ความขัดแย้ง 3) ควบคุมด้วยการทำงานด้วยกัน อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การรวมเขาคอยกันมี 2 ชนิด คือ 1) ติดต่อกันด้วยการทำงาน 2) ติดต่อกันโดยปราศจากการทำงานด้วยกัน ประเภทของพฤติกรรมมีทั้งช่วย ทาทางและวาทา การติดต่อกันของครูกับนักเรียนแต่ละคนหรือกลุ่ม จะถูกบันทึกลงในแบบบันทึก ตัวอย่างพฤติกรรมที่ครูควบคุมนักเรียน เช่น 1) บอกให้นักเรียนย้ายที่นั่ง 2) เตือน ช่มชู้ 3) ทำโทษโดยให้เด็กไปอยู่นอกห้อง 4) เรียกให้นักเรียนสนใจที่ครูสอน พฤติกรรมที่ครูรวม เขาคอยกันเช่น 1) ถามคำถาม 2) ช่วยนักเรียนหาคำจำกัดความหรือหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา 3) แสดงความพึงพอใจ ยกย่องชมเชยและยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน 4) ถามคำถาม ให้นักเรียนสนใจ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นบุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูในห้องเรียนที่มีผลต่อ พฤติกรรมของนักเรียน ครูที่ใช้เทคนิคการควบคุมจะทำให้ให้นักเรียนก้าวร้าวและมีพฤติกรรม เป็นศัตรูซึ่งจะแสดงต่อทั้งกับครูและกับเพื่อน ในขณะที่เกี่ยวกับถ้าครูใช้วิธีผสมผสาน นักเรียนจะมี พฤติกรรมความเป็นเพื่อนช่วยเหลือกันและเป็นตัวของตัวเอง¹

ปี พ.ศ. 2512 บัญชา ชัยทรงไถ่วิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์พฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้การพูดในการเรียนการสอน" กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2501 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 12 ห้องเรียน มุ่งวิจัยเฉพาะการสอนวิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ดำเนินการวิจัยโดยใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาทาของแพลนเคอร์ส ผลการวิจัย

¹John Withhall and W.W. Lewis, " Social Interaction in the Classroom, " in Social Interaction in Educational Settings, ed. Albert H. Yee (England Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1971), pp. 35 - 36

พบว่า 1) ลักษณะของพฤติกรรมทางวาจาในชั้นเรียนของแต่ละวิชาโดยส่วนรวมนั้นส่วนใหญ่ ครูเป็นฝ่ายแสดงพฤติกรรมทางวาจา และครูใช้การบรรยายมากกว่าวิธีอื่น ครูใช้อิทธิพลทางตรงมากกว่าอิทธิพลทางอ้อม และใช้การควบคุมมากกว่าการกระตุ้น ส่วนการพูดของนักเรียนนั้น นักเรียนพูดเพื่อตอบสนองการพูดของครูมากกว่าพูดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ 2) ผลการเปรียบเทียบ พฤติกรรมทางวาจาในชั้นเรียนปรากฏว่า ก) สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ครูแสดงพฤติกรรมทางวาจามากที่สุด แต่เป็นวิชาที่ครูใช้การกระตุ้นมากกว่าการควบคุมพฤติกรรมของนักเรียน ข) ภาษาไทยเป็นวิชาที่นักเรียนพูดเพื่อตอบสนองการพูดของครูมากกว่าพูดของตนเอง ส่วนวิชาอื่นล้วนแต่เป็นวิชาที่นักเรียนพูดตนเองมากกว่าพูดของตนเองเพื่อตอบสนองการพูดของครู¹

ปี ค.ศ. 1972 ชีระชัย ปุณฺโฑชิตี ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมรวมทางวาจาของครูประถมศึกษาสายวิทยาศาสตร์ กับความคิดริเริ่มของนักเรียน" โดยใช้ กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วยครูประถมศึกษาที่เป็นหญิงสายวิทยาศาสตร์ จำนวน 8 คน ที่ไม่เคยสอนเด็กนักเรียนที่ทดลองนี้มาก่อน และยังไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิค วิธีการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาจาของแฟลนเคอร์ส และนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพฯ จำนวน 64 คน โดยสุ่มตัวอย่างชาย 4 คน หญิง 4 คน จากจำนวนห้องเรียน 8 ห้องเรียน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมรวมทางวาจาในห้องเรียนของ แฟลนเคอร์ส และ ทดสอบความคิดริเริ่ม โดยใช้แบบทดสอบความคิดริเริ่มของทอร์เรนซ์ (The Torrance Tests of Creative Thinking : T.T.C.T.) กับนักเรียนที่ใช้เป็น กลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า 1) มีสหสัมพันธ์เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง คะแนนความคิดริเริ่มกับ ก) อัตราส่วนของอิทธิพลทางอ้อมกับอิทธิพลทางตรง ข) ร้อยละ

¹ บัญชา ช่อทรง, "การวิเคราะห์พฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้การพูดในการเรียน การสอน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, หน้า 64.

ของเวลาที่ใช้ในการยอมรับความรู้อีกของนักเรียน ค) ร้อยละของเวลาที่ใช้ในการชมเชย
หรือให้กำลังใจแก่นักเรียน ง) ร้อยละของเวลาที่ครูใช้ในการยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน
จ) ร้อยละของเวลาที่ใช้ในการถามคำถาม ฉ) ร้อยละของเวลาการพูดของนักเรียน 2) มี
สหสัมพันธ์เป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนความคิดริเริ่มกับ ก) ร้อยละของเวลา
ที่ครูใช้ในการบรรยาย ข) ร้อยละของเวลาที่ครูใช้ในการให้การแนะนำแก่นักเรียน ค)
ร้อยละของเวลาที่นักเรียนตอบคำถามของครู 3) ไม่มีสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนความคิดริเริ่ม
กับ ก) ร้อยละของเวลาที่ครูใช้ในการใช้อำนาจของครู ข) ร้อยละของเวลาแห่งความ
เจียม หรือ ความสับสนวุ่นวาย 4) มีความสัมพันธ์ในระดัสูงระหว่างอิทธิพลของครูกับความ
คิดริเริ่มของนักเรียน และความคิดริเริ่มของนักเรียนหญิงมีมากกว่านักเรียนชาย¹

ปี พ.ศ. 2520 อารี กลั่นกลิ่นหอม ได้ทำวิจัยเรื่อง การสังเกตและวิเคราะห์
พฤติกรรมการสอนประวัติศาสตร์ของนักเรียนฝึกสอนชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง
ปีการศึกษา 2517 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้สอนใช้พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางตรงมากกว่า
พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางอ้อม ในด้านการใช้คำถามก็พบว่า ผู้สอนหรือนักศึกษาฝึกสอน
ใช้คำถามที่ต้องการคำตอบจากความจำมากกว่าคำตอบโดยใช้ความคิด และพบว่า นักศึกษา
ฝึกสอนสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยวิธีบอกเล่ามากกว่าการสอนโดยการอภิปรายหรือการจัดกิจกรรม²

¹Therachai Puraratchai, "A Study of the Relationship Between
the Verbal Interaction of Elementary Science Teachers With Their
Students' Creativity," (Doctoral Dissertation, University of Northern
Colorado, 1972), p.633 A.

²อารี กลั่นกลิ่นหอม, "การสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนประวัติศาสตร์ของ
นักเรียนฝึกสอนชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง ปีการศึกษา 2517," (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520), หน้า 59-61.

ปี พ.ศ. 2518 มาดี พันธุ์ชาตรี ได้ศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนสังคมศึกษา ในระดับประถมศึกษาของนักศึกษาฝึกสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา โดยใช้แบบสังเกตและ วิเคราะห์พฤติกรรมการสอนที่ปรับปรุงมาจากแบบวิเคราะห์กิจกรรมทางวาจาของแฟลนเคอร์ส และจัดแบ่งพฤติกรรมทั้งหมดเป็น 27 ประเภท ผลการสำรวจความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงและ นักศึกษาฝึกสอนพบว่า นักศึกษาฝึกสอนใช้พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางตรงมากกว่าอิทธิพล ทางอ้อม ได้แก่ การอธิบาย การใช้คำสั่ง หรือการวิจารณ์ทำให้นักเรียน คิดเป็นร้อยละ 38.84 ส่วนอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน การชมเชย การยอมรับความคิดเห็น ของนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 30.14 สอนโดยการบรรยายร้อยละ 68.23 ปฏิบัติจริงร้อยละ 0.69 สอนโดยใช้คำถามชนิดแถมมากกว่าชนิดกว้างและสอนโดยไม่ใช้อุปกรณ์มากกว่าโดยใช้อุปกรณ์ และวิธีสอนที่ครูพี่เลี้ยงและนักศึกษาฝึกสอนใช้มากที่สุดคือ การอธิบายโดยการใช้อุปกรณ์ ประกอบ รองลงมาคือ การสอนโดยการอธิบายแล้วตั้งปัญหาถามให้นักเรียนตอบ¹

ปี พ.ศ. 2518 กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทำการ วิเคราะห์และเปรียบเทียบพฤติกรรมของครูและนักเรียนในชั้นที่สอนวิชาสังคมศึกษา ระดับประถม ศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาเปรียบเทียบ 19 ลักษณะ กลุ่มตัวอย่างครู 120 คน นักเรียน 120 ห้องเรียน จากโรงเรียน 120 โรงเรียน ใช้เครื่องมือสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ของแฟลนเคอร์ส ผลการวิจัยที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้ 1) ครูใช้เวลาในการพูดมากกว่า นักเรียน 2) พฤติกรรมการสอนควยวิธีบรรยายมีมากกว่าอย่างอื่น 3) ครูใช้อิทธิพลทางตรง มากกว่าอิทธิพลทางอ้อม 4) ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นน้อยกว่าการให้นักเรียน

¹ มาดี พันธุ์ชาตรี, "การสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนสังคมศึกษาในชั้นประถม ศึกษาของนักเรียนฝึกสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2518), หน้า 54-56.

พูดเพื่อตอบคำถามของครู 5) พฤติกรรมที่ไม่ได้แสดงออกทางวาจาซึ่งเกิดขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ มีมากกว่าพฤติกรรมที่ไม่ได้แสดงออกทางวาจาซึ่งเกิดขึ้นอย่างไม่มีความประสงค์¹

ปี พ.ศ. 2519 กิริยพา พูลสุวรรณ ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนวิทยาศาสตร์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของนักศึกษาครู ป.กศ. ที่ผ่านการเรียนวิชาวิธีสอนวิทยาศาสตร์เบื้องต้น โดยวิธีสถานการณ์จำลองกับวิธีสอนปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือที่ปรับปรุงมาจากเครื่องมือบันทึกพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของแฟลนเคอร์ส สรุปผลการวิจัยไว้ว่า นักศึกษาทั้งสองกลุ่มในพฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางตรงมากกว่าพฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางอ้อม และพบว่า นักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีปริมาณการใช้พฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางวาจาของนักเรียน²

ปี พ.ศ. 2521 กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้วิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับทดลอง) และที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2503 โดยใช้แบบสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนที่ดัดแปลงมาจากวิธีของแฟลนเคอร์ส การเก็บรวบรวมข้อมูล สังเกตและบันทึกพฤติกรรมห้องเรียนละ 3 ครั้งๆละ 20 - 60 นาที เฉพาะวิชาในกลุ่มทักษะและกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ผลการวิจัยสรุปไว้ว่า

---

¹ศึกษาธิการ, กระทรวง, การวิเคราะห์พฤติกรรมของครูและนักเรียนในชั้นที่สอนวิชาสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2518), หน้า 245-250.

²กิริยพา พูลสุวรรณ, "การศึกษาเปรียบเทียบการสอนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของนักศึกษาครู ป.กศ. ที่ผ่านการเรียนวิชาการสอนวิทยาศาสตร์เบื้องต้นโดยวิธีสถานการณ์จำลองกับวิธีสอนตามปกติ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), หน้า 47.

1. พฤติกรรมการสอนของครูทั้งสองหลักสูตรไม่แตกต่างกัน แต่ครูหลักสูตรใหม่มีแนวโน้มใช้เวลาพูดน้อยกว่า บรรยายน้อยกว่า ใช้อธิบายทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่า พฤติกรรมที่ครูแสดงต่อการพูดของนักเรียนทั้งสองหลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าใกล้เคียงกัน
2. พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน นักเรียนหลักสูตรใหม่ใช้เวลาการแสดง พฤติกรรมการพูดริเริ่ม การแสดงความคิดเห็น การทำกิจกรรมที่ไม่มีการพูด เช่น แบ่งกลุ่มทำงาน ร้องเพลง ใช้เวลาพูดเพื่อตอบครู ทำแบบฝึกหัด มากกว่าหลักสูตรเก่า
3. พฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน ในเวลาเดียวกัน เช่น เวลาทั้งหมดที่มีการพูดเกิดขึ้น ความเงี้ยวทั้งหมดพบว่าไม่แตกต่างกัน ทั้งหลักสูตรใหม่และเก่า¹

กองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมและเวลาในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา 2522 โดยมีวัตถุประสงค์ขอหนึ่ง เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมในการปฏิบัติงานด้านต่างๆของครูที่สอนในระดับประถมศึกษา สรุปผลงานวิจัยในคานนี้ได้ว่า พฤติกรรมที่ครูประถมศึกษาแสดงออกในการปฏิบัติงานกลุ่มต่างๆดังนี้

การสอน ครูใช้การอธิบายมากที่สุด รองลงไปคือ การเฝ้า นักเรียนอ่าน - ตอบคำถาม - ร้องเพลง การถามนักเรียน การเขียนกระดานดำ การอ่านนำหรืออ่านพร้อมกับนักเรียน

งานอบรม ครูใช้การดูแลนักเรียนทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะนิสัยมากที่สุด รองลงไปคือ การพูดอบรมแนะนำ การตรวจความเรียบร้อยของนักเรียน การชมเชย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับทดลอง) และที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2522),

ผู้มีความประพฤติดี การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับนักเรียนในการพัฒนาโรงเรียน

งานปกครอง ครูควบคุมความประพฤติของนักเรียนโดยอาศัยอำนาจครูช่วยการดูแลและการอยู่ควบคุมดูแลมากที่สุด รองลงไปได้แก่ การวางลوائحที่เตือนการสั่งให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง¹

ปี พ.ศ. 2515 วราภรณ์ ชัยโอภาส ได้ศึกษาสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยใช้เครื่องมือที่ดัดแปลงมาจากเครื่องมือวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาระหว่างครูและนักเรียนของแฟลนเคอร์สมาทดลองใช้ ผลปรากฏว่า พฤติกรรมการพูดตอบสนอง และพฤติกรรมการพูกริเริ่มของนักเรียน จะสัมพันธ์กับวิธีสอนของครู คือถ้าครูใช้พฤติกรรมการสอนทางอ้อมมาก เช่นมีการชมเชยหรือมีการเสริมกำลังใจ ยอมรับความรู้สึกและความคิดเห็นของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามแสดงความคิดเห็น หรือครูใช้คำถามแบบกว้างมีคำตอบหลายทาง เป็นต้น นักเรียนจะมีพฤติกรรมการพูกริเริ่ม หรือพูดแสดงความคิดเห็นได้มากกว่า

การใช้ครูใช้พฤติกรรมการสอนที่มีอิทธิพลทางตรงที่ครูเป็นฝ่ายแสดง โดยการบรรยายอธิบาย สิ่ง นักเรียนเป็นฝ่ายปฏิบัติตาม ทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเป็นแบบการพูดตอบสนอง หรือนักเรียนตอบคำถามแบบแคบในระดับความจำหรือความเข้าใจเท่านั้น²

¹ ยุทธนา ศรีนุสนธิ์, "สรุปผล : การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและเวลาในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา" วารสารการประถมศึกษา (มิถุนายน 2523) : 35 - 40.

² วราภรณ์ ชัยโอภาส, "การสังเกตและการวิเคราะห์ขบวนการเรียนการสอน" วิทยาสตรแบบสืบสวนสอบสวนและการสร้างโครงงานการเรียนการสอน, (ปริญญาานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสาสมัคร, 2515), หน้า 134.

พฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนระดับปฐมวัย

พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง "สิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือตอบโต้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการใดสภาพการหนึ่งซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถสังเกตเห็นได้ โดยยืนได้อีกทั้งว่าใครตรงกันด้วยเครื่องมือที่มีความเที่ยง ไม่ว่าการกระทำ การแสดงออก การตอบสนอง หรือการโต้ตอบนั้นจะเกิดขึ้นภายในร่างกายหรือภายนอกร่างกาย"¹ พฤติกรรมต่างๆที่บุคคลปฏิบัติเป็นไปตามแบบแผนและขั้นตอนของการพัฒนาการของมนุษย์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากวุฒิภาวะและการเรียนรู้²

นักจิตวิทยานิยมแบ่งพัฒนาการของมนุษย์โดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ แต่พฤติกรรมหรือการพัฒนาการอาจช้าหรือเร็วกว่าสักประมาณ 1 - 2 ปีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นแนวทางชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมของเด็กระดับปฐมวัย เทอร์รี่ เพจ (Terry Page) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมทางสังคมไว้ว่า "เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากอิทธิพลของกลุ่มบุคคลอื่น โดยได้รับการควบคุมจากองค์การทางสังคม หรือหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อพยายามจะมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น"³ และแบนดูรา (Bandura) กล่าวว่า "พฤติกรรมที่แสดงออกส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้โดย

¹ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, "หลักในการพัฒนาพฤติกรรม", การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน้าที่ 1-5 (พระนคร : ห.จ.ก.วิศตอการพิมพ์, 2524), หน้า 262.

² ประจักษ์ อูปรนัย, "พฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของเด็ก", การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน้าที่ 1-5. หน้า 209.

³ Terry Page & J.B. Thomas with A.R. Marshall, International Dictionary of Education (Nichols Publishing Company, 1977), .p.314.

การสังเกตจากตัวแบบซึ่งอยู่ใกล้ซิกหรือเราให้ความสนใจมากที่สุด"¹

พฤติกรรมทางสังคมบางรูปของเด็กระดับปฐมวัย คำนึงต่อมาจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในวัยทารก พฤติกรรมทางสังคมแบบที่สำคัญที่สุดซึ่งจำเป็นสำหรับการปรับตัวทางสังคมได้ก็ เริ่มพัฒนาขึ้นในวัยนี้ เนื่องจากเด็กเริ่มจะมีทัศนคติพื้นฐานทางสังคม มีท่าทีความรู้สึกต่อคน กลุ่มคนและชีวิตทางสังคมว่าจะเป็นที่พอใจหรือไม่ เฮอรัลลอค (Elizabeth B Hurlock) กล่าวว่า "ความสม่ำเสมอของการติดต่อทางสังคมไม่สำคัญเท่ากับชนิดของสังคม"² ซึ่งหมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กขึ้นอยู่กับแบบอย่างของเด็กพบเห็นนั่นเอง

เด็กระดับปฐมวัยเริ่มเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว เรียนที่จะติดต่อสมาคมกับคนอื่นนอกบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กเริ่มเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน เด็กต้องการคำแนะนำและกระสวนแห่งพฤติกรรมในการเรียนแบบ เด็กมักจะบางอย่างที่เด็กฝึกได้สถานทีที่เด็กได้รับการเรียนรู้และฝึกทักษะกันต่างๆออกจากบ้าน คือ โรงเรียน

อาร์ รังสินนท์ กล่าวว่า หน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม คือ โรงเรียน ซึ่งเป็นสถานที่ที่เด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมต่างๆทางสังคม เด็กจะปรับตัวเข้ากับครู เพื่อนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้ก็เพียงใด นอกจากการอบรมเลี้ยงดูจากทางบ้านแล้ว ยังขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาการทางสังคมของเด็กด้วย³

¹Bandura, อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, "หลักในการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก," การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หนวยที่ 1 - 5 หน้า 291.

²Elizabeth B. Hurlock, Developmental Psychology (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1959), p.140.

³อาร์ รังสินนท์, "โรงเรียนและสังคมกับการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก," การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หนวยที่ 6 - 10, หน้า 55.

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของไคร์กเคิร์บปรูมวัยที่สำคัญ อันจะเป็นแนวทางในการศึกษา
ค้นคว้าหาวิธีการสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนให้ครอบคลุมในทุกๆด้าน มีดังต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ อีริกสัน (Erik Erikson's Development Theory)

อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐ
อเมริกา ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์โดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ โดยเน้นว่า สิ่งที่มีผลต่อ
การพัฒนาทางสังคมของมนุษย์ คือ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวและประสบการณ์ที่ได้รับ
พัฒนาการทางสังคมของไคร์กเคิร์บปรูมวัยอยู่ในขั้นที่ 1 - 3 ดังมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจกับความไม่ไว้วางใจ (Trust VS Mistrust - อายุ 1 ปี)
เป็นพื้นฐานของการพัฒนาความรู้สึกของเด็กที่จะไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจบุคคลใกล้ชิด ถ้า
เด็กได้รับความอบอุ่น ความรักจากแม่อย่างสม่ำเสมอ ก็จะทำให้เด็กเกิดการปรับตัวที่ดี มีความ
รู้สึกเป็นมิตร มองโลกในแง่ดี แต่ถ้าวาดความรักและความอบอุ่น เด็กก็จะพัฒนาความรู้สึกไม่
ไว้วางใจ เป็นคนที่มีมองโลกในแง่ร้าย ชะแวงสงสัย

ขั้นที่ 2 ความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ กับ ความละอายสงสัย (Autonomy VS
Shame and Doubt - อายุ 1 - 3 ปี)

เด็กเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตนเอง ถ้าเด็กได้รับความรัก ความอบอุ่นและวิธีการอบรม
เลี้ยงดูที่สมเหตุสมผลจากผู้ดูแล เด็กจะเกิดความมั่นใจในตนเอง นอกจากนั้นเด็กยังต้องการความ
เป็นอิสระ ยึดถือของทุกอย่างเป็นของตนเอง ผู้ใหญ่ควรให้โอกาสเด็กแสดงความสามารถของ
ตนเอง ไม่ควรบังคับหรือลงโทษ แต่ควรกระทำโดยวิธีระมัดระวังของสติให้สนใจ การควบคุม
ทุกอย่างจะทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตน เกิดความไม่มั่นใจ แต่ถ้าวัด
ให้เด็กช่วยตัวเองเร็วเกินไป ก็จะทำให้เด็กขาดความอบอุ่นทางใจ คิดว่าผู้ใหญ่ไม่รัก เกิดความ
ไม่ไว้วางใจ ขาดความเป็นอิสระ และเกิดความรู้สึกผิดและละอายถ้าไม่อาจสนองความต้องการ
ของผู้ใหญ่ได้

ขั้นที่ 3 การกล้าแสดงความคิด กับ ความรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt -
อายุ 3 - 6 ปี)

เด็กที่ได้รับการสนับสนุนให้ใช้ความสามารถของตนเอง จะทำให้เด็กเริ่มพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสดงออกโดยการ อยากรู้อยากเห็น ชอบทดลองสิ่งแปลกๆ มีจินตนาการสูง ชอบเล่นสมมุติ เล่นเลียนแบบ มักคิดอะไรเป็นจริงเป็นจังไปหมด บางครั้งมีลักษณะการก้าวร้าว พยายามที่จะกำหนดลักษณะของตนเองว่าจะไปเป็นไปในรูปใด พยายามแสวงหาประสบการณ์ที่แสดงว่าตนเองจะเป็นผู้ใหญ่ในโลกอันสับสนได้ เริ่มมีบุคลิกภาพคล้ายคลึง หรือเลียนแบบบุคคลที่มีอิทธิพลต่อตนเอง พยายามทำตัวให้สมกับเพศ โดยสังเกตบทบาทที่สังคมกำหนดให้แต่ละเพศ เด็กสามารถควบคุมตัวเองได้บ้างแล้ว จึงควรอบรมให้รู้จักความดี ความชั่ว ระเบียบกฎเกณฑ์ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม รวมทั้งความมีระเบียบวินัยในตนเอง แต่ในการควบคุมพฤติกรรมของเด็ก ต้องระวังไม่ให้เด็กมีความรู้สึกตัวใหญ่ เข้มงวดเกินไป จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกผิด คิดว่าตนเองทำไม่ดี ทำให้เกิดความกลัว ไม่กล้าทำอะไร ความคิดจินตนาการทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะถูกจำกัดไปด้วย ในระหว่างอายุ 4 - 5 ปี เป็นช่วงที่เด็กมีพลังอย่างมากมาย ไม่มีเด็กในวัยไหนที่พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ เร็วเท่ากับเด็กในวัยนี้ ในแง่ของการแบ่งและการกระทำ รู้จักที่จะร่วมมือและวางแผนงานร่วมกับคนอื่น พยายามทำตัวให้เป็นที่สนใจของครู การกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูควรกระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่ม จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวควยกตอเมื่อเด็กทำความเคือครอนใหญ่อื่น การที่หลักสูตรอนุบาลพยายามที่จะชักจูงกิจกรรมต่างๆ ให้เด็ก โดยคิดว่าจะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญาเร็วขึ้นนั้น แท้จริงแล้วเท่ากับจำกัดการพัฒนาของความเป็นอิสระ และการทดลอง และอาจทำให้เด็กเกิดความ

สงสัย (Doubt) และความรู้สึกผิด (Guilt) ชนมาแทน ดังนั้นการจกกิจกรรมต่างๆให้เด็ก
ควรจัดอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองในการจัดทำ
มีผู้ใหญ่คอยจัดให้หมดทุกอย่าง¹

พัฒนาการของแฮฟวิคเซอร์ส (Havighurst's Development Tasks)

แฮฟวิคเซอร์ส กล่าวว่า พัฒนาการของมนุษย์เป็นไปตามช่วงวัยอายุ และขึ้นอยู่กับอิทธิพล
ทั้งภายนอกและภายในของมนุษย์ แยกเป็น วุฒิภาวะทางกาย ความกดดันทางวัฒนธรรมของสังคม
และค่านิยมรวมทั้งความปรารถนาส่วนตัวของแต่ละบุคคล พัฒนาการของวัยเด็กแบ่งเป็น 4 ช่วงอายุ
ดังนี้

อายุก่อน 4 ปี

- เรียนรู้การเดิน
- เรียนรู้การกินอาหารแข็ง
- เรียนรู้กระบวนการความตองการทาง
กาย
- พัฒนาความรู้สึกไวใจขั้นพื้นฐาน
- พัฒนาพื้นฐานของความเป็นอิสระ
- เรียนรู้ความคิดรวบยอดต่างๆเกี่ยวกับ
ความรู้สึกผิดและถูก

อายุ 5 ปี

- พัฒนาความรู้สึกต่อความเจริญทางกาย
- เรียนรู้การอยู่ร่วมกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน
- พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นต่อชีวิต
ประจำวัน
- เรียนรู้การเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

อายุ 4 ปี :

- เรียนรู้การมีความคิดริเริ่ม
- เรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหว
- เริ่มมีประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
ในกลุ่ม
- เรียนรู้การแสวงหาคำแห่งของตนเองในสังคม

อายุ 6 - 12 ปี

- เรียนรู้การใช้ทักษะทางกายในการเล่นเกมส์ต่างๆ
- เรียนรู้การอยู่ร่วมกับเพื่อนรุ่นเดียวกันมากขึ้น
- เรียนรู้บทบาททางเพศที่เหมาะสม
- พัฒนาพื้นฐาน การอ่าน เขียน และคำนวณ
- พัฒนาความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

¹Henry W.Maier, Three Theories of Child Development, Revised ed.
(Harper & Row, Publisher, 1969), pp.32 - 53.

อายุ 5 ปี

- เรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น
- พัฒนาความรู้สึกนึกชอบในแง่ของศีลธรรม

อายุ 6 - 12 ปี

- มากขึ้น
- พัฒนาความรู้สึกนึกชอบ และค่านิยม
- มีความเป็นอิสระต่อตนเอง
- พัฒนาทัศนคติที่มกอกลุมคนในสังคมและสถาบันอื่น

แอฟริกาเฮอริส เชื่อว่า การสอนเด็กจะได้รับผลดี ถ้าเด็กมีความพร้อมตามวัย¹

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมระหว่างบุคคล ของ ซัลลิแวน (Sullivan)

ซัลลิแวน เน้นเรื่องความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และกับสิ่งแวดล้อม เขากล่าวว่า มนุษย์มีความปรารถนา 2 ประการคือ ความพอใจ กับความปลอดภัย การพัฒนาการแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ขั้นตอนของกับเด็กปฐมวัยคือ วัยเด็กเล็ก และ วัยเด็กโต ดังมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

วัยเด็กเล็ก (Childhood - อายุ 2 - 4 ปี) เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับคนอันกว้างขวางขึ้น เนื่องจากมีการพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวและทางภาษาเพิ่มขึ้น เรียนรูถึงวิธีที่จะปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่นที่จะช่วยให้เขาเกิดความมั่นคงปลอดภัย สามารถเรียนรู้ถึงทิศทางของวัฒนธรรมที่เขาเป็นส่วนรวมอยู่ เริ่มรู้สึกถึงสิ่งที่ทำให้เขาเกิดความวิตกกังวล วุ่นวายใจ และพยายามขจัดสิ่งเหล่านั้น

วัยเด็กโตหรือวัยเข้าโรงเรียน (Juvenile Era - อายุ 4 - 11 ปี) เริ่มรู้จักตนเองว่ามีความแตกต่างจากบุคคลอื่น มีเป้าหมายและเอกลักษณ์ของตนเอง เริ่มมีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน และกับผู้ใหญ่คนอื่น ๆ เริ่มปรากฏพฤติกรรมวิเคราะหตนเอง การแข่งขันชิงดีชิงเด่น การประนี

¹ Robert James Havighurst, Developmental Task and Education

ประណอม รุ้จักสถานะของตนเองจากความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมที่เขามมีส่วนร่วมอยู่¹

พฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัย 4-6 ปี ของ กีเซลและอิลก (Gesell and Ilg)

กีเซล และ อิลก ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมที่สนใจของเด็กอายุ 4-6 ปี
สรุปได้ดังนี้

อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี	อายุ 6 ปี
<ul style="list-style-type: none"> - ท่องการเพื่อนเล่นมากจนชอบเล่นเป็นกลุ่ม 2 - 3 คน แต่บางครั้งก็ชอบเล่นอิสระ - ชอบการเล่นสมมุติ แสดงบทบาทในการเลียนแบบ - มีจินตนาการสูง สังเกตได้จากการเล่นกับเพื่อนสมมุติ - เริ่มมีการเล่นในเชิงวิเริ่มสร้างสรรค์ - สนใจเพื่อนวัยเดียวกันมากกว่าผู้ใหญ่ - มีพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กชาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ท่องการเพื่อนเล่นมากจนโดยไม่คำนึงถึงเพศ ชอบเล่นเป็นกลุ่ม 2 - 5 คน - มีเพื่อนคู่หูหรือเพื่อนสนิท - มีโลกสมมุติของตนเอง ชอบเล่นแต่งตัวเพื่อเป็นการส่งเสริมความนึกคิดในการเล่นสมมุติ แสดงบทบาทเลียนแบบได้ - ชอบเล่นเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านและสัตว์เลี้ยง - มีการเล่นในลักษณะวิเริ่มสร้างสรรค์อย่างเด่นชัด 	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นกับเพื่อนได้ สนใจที่จะคบเพื่อน มีเพื่อน และอยู่กับเพื่อน - ชอบช่วยเหลือเพื่อน - มีพฤติกรรมก้าวร้าวสูง ชอบทำตัวเป็นคนเด่น เป็นนาย - เล่นกับเพื่อนไม่ไถนนาน อาจทะเลาะกัน ตักกัน ไม่ยอมกัน และหาพวกสนับสนุนตนเอง - ท่องการเอาชนะ ถึงแม้ว่าจะแพ้ ก็จะท้อใจ เพราะไม่ชอบแพ้ และมักคิดว่าเพื่อนเล่นโกง

¹Don C Dinkmeyer, Child Development : The Emerging Self

อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี	อายุ 6 ปี
<p>เด็กชายชอบใช้กำลัง เด็กหญิงใช้คำพูด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชอบทาทาย โอวค โม - คอคิงที่สุด ไม่อยู่นิ่ง ซุกซน - ชอบพอง อ่างหลักฐาน ชอบถาม มีเหตุผลของตนเอง - บางครั้งพูดไม่มีสาระ - ทะเลาะกับเพื่อนบ่อยที่สุด แยกกัน และกลับเป็นเพื่อนกันได้เร็วควย ก็กับเพื่อน - ฟังตนเองในเรื่องที่ทำอยู่เป็นประจำได้ - ดูแลเด็กอายุน้อยกว่าหรือเด็กช้อยได้ - มักมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกัน - มีความต้องการเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ - รู้จักหักทหายครู 	<ul style="list-style-type: none"> - เล่นกับเด็กนอกบ้านมากขึ้น และมีความสัมพันธ์กันดีกว่าภายในบ้าน - ชอบทำตัวเป็นผู้นำ เป็นนาย บางครั้งเกรง ร้องไห้ง่าย แต่ก็หุยกายควย - เริ่มสนใจการแข่งขัน - อาจยอมเปลี่ยนแปลงวิถีเล่นตามความต้องการของกลุ่มได้ในบางครั้ง - ไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลอื่น - ต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่ บางในบางครั้ง - เป็นคนคั่น ทะเลาะกับเพื่อน และคอรันนอยลง - ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้มากขึ้น - มีความรู้สึกละอายใจต่อการเสื่อมเสียชื่อเสียง - สามารถทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ แม้จะกินเวลานาน 	<ul style="list-style-type: none"> - บางครั้งรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองได้ รู้จักความดี ความชั่ว - เริ่มทำกิจกรรมสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น - รู้จักทำตามคำสั่งและกฎเกณฑ์ และรับผิดชอบมากขึ้น - ชอบถาม ทำไม อะไร ที่ไหน อย่างไร และความหมายของสิ่งต่างๆ - มีความอยากรู้อยากเห็นเพิ่มขึ้น อยากรู้อะไร ค้นคว้า - ชอบทำตามความประสงค์ของครู - ต้องการคำชม ความสนใจ และความช่วยเหลือจากครู - ชอบคุยกับครู นำของมาฝากครู แต่ไม่ชอบให้ครูหัวเราะเยาะตน

อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี	อายุ 6 ปี
	<ul style="list-style-type: none"> - มีความอยากรู้อยากเห็น และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ชอบการทัศนอาจร ชอบโลกไฉน - คิดก่อนพูด คำพูดมีความหมายมากจน บรรยายควยประโยคยาวๆได้ - ชอบครูและมีความสัมพันธ์กับครูอย่างจริงจัง และฟังพอใจ - เชื่อฟังครู อาจอ้างคำพูดของครูเพื่อความมีอำนาจของตน - ต้องการความเอาใจใส่ ความสนใจจากครูอย่างใกล้ชิด - เข้าใกล้ซึกครูเพื่อให้ครูรักและฟังพอใจ¹ 	

¹Arnold Gesell and Frances L. Ilg, The Child From Five to Ten (New York : Harper and Brothers Publishers, 1946), pp.354

พัฒนาการทางสังคมของเด็กระดับปฐมวัยตามแนวความคิดของ เฮอรลอค (Elizabeth B Hurlock)

เฮอรลอคได้แบ่ง พัฒนาการของมนุษย์โดยถืออายุเป็นเกณฑ์ ช่วงเด็กระดับปฐมวัยเรียกว่า วัยเด็กตอนต้น (Early Childhood อายุ 2 - 6 ปี เป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้การเข้าสังคม และวิธีการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นนอกบ้านโดยเฉพาะเด็กในกลุ่มเดียวกัน บางที่เรียกว่า วัยก่อนแก๊งค์ (Pregang Age) ระยะเวลาพัฒนาการทางสังคมจะเพิ่มขึ้น เด็กที่เข้าโรงเรียนจะเริ่มมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน (Peer Group) และมีการปรับตัวทางสังคมดีกว่าเด็กที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน เพราะมีโอกาสได้ทำกิจกรรมกลุ่มมากกว่า เด็กวัยนี้สัมพันธ์ภาพกับผู้ใหญ่และเด็กอื่นๆ สรุปลงดังนี้

สัมพันธ์ภาพกับผู้ใหญ่

เด็กวัยนี้เริ่มต่อต้านผู้ใหญ่ เนื่องจากต้องการความเป็นอิสระ ความเป็นมิตร และความสนใจจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ยังคงต้องรับผิดชอบในการพัฒนาทัศนคติทางสังคม มิตรภาพในการร่วมมือ และไม่ยอมให้เด็กทำตามใจจนเกินไป

สัมพันธ์ภาพกับเด็กอื่น

ในอายุ 3 - 4 ปี เด็กเริ่มเล่นกับคนอื่นเป็นกลุ่ม จำนวนมากขึ้นตามอายุ คู่กันขณะเล่น เลือกเล่นกับเพื่อนที่ชอบ เริ่มแสดงความเป็นมิตรกับบุคคลอื่น ลดความเป็นปรปักษ์ลง เด็กชายในวัยนี้สามารถสร้างมิตรภาพได้มากพอๆกับการสร้างปรปักษ์ พฤติกรรมที่พบมากที่สุดคือการเฝ้าดูซึ่งกันและกัน การพุดคุยกัน และการให้คำแนะนำซึ่งกันและกัน

รูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมของเด็กในวัยนี้พัฒนาต่อมาจากวัยทารก หรือวัยเด็กตอนต้น เฮอรลอคได้จำแนกรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยนี้ออกเป็น 2 ประเภท คือ รูปแบบที่เขาสังคมได้ (Social Behavior Patterns) และ รูปแบบที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (Unsocial Behavior Patterns) และเป็นกระบวนการลักษณะทางสังคมอย่างหนึ่ง พฤติกรรมที่ปรากฏในวัยนี้ จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เด็กจะปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสถานการณ์

ทางสังคมใดอย่างไร เมื่อสิ่งแวดล้อมมีความกว้างขวางขึ้น และเมื่อไม่ได้รับการปกป้องดูแล
ใกล้ชิดเหมือนตอนวัยทารก รูปแบบพฤติกรรมที่เป็นปฏิสัมพันธ์ของการเข้าสังคมของเด็ก เป็นประสพ
การณ์เรียนรู้ที่มีคุณค่าที่สุด เพราะเด็กจะโตเรียนรู้ว่าบุคคลอื่นจะมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างไร และ
ควรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กระดับปฐมวัยตามความเห็นของ
เฮอรัลล็อก (Hurlock)¹ แล้วนำเสนอไว้ในบทที่ 2 แบบ โดยมีข้อคิดเห็นของนักการศึกษาอื่น
สนับสนุนด้วย

รูปแบบพฤติกรรมที่เข้ากับสังคมได้ (Social Behavior Patterns)

การร่วมมือ (Cooperation) เด็กจะเริ่มให้ความร่วมมือในการเล่นหรือการทำงานรวม
กับผู้อื่นเมื่ออายุ 4 ปี เด็กยังมีโอกาสในการกระทำกิจกรรมรวมกันมากเท่าใด ก็ยิ่ง
เรียนรู้วิธีการให้ความร่วมมือมากขึ้นเท่านั้น

การแข่งขัน (Rivalry) การแข่งขันเป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กกระทำกิจกรรมใดก็ตามที่เป็น
ส่วนหนึ่งของลักษณะทางสังคมของเด็กในวัยนั้น แต่เด็กแสดงออกในรูปของการทะเลาะ
วิวาท และการโอ้อวด ก็จะเป็นการนำไปสู่ลักษณะสังคมที่เป็นปัญหา "การแข่งขันเป็น
ลักษณะของการต่อสู้ดิ้นรน ในการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีกว่า หรือดีเท่ากับคนอื่น
โดยปราศจากการขัดแย้งโดยตรง"²

¹ Elizabeth B Hurlock, Child Development, 4th ed., (New York :
McGraw-Hill Book Co., 1978), pp.238 - 239.

² English and English, A Comprehensive Dictionary of Psychological
and Psychoanalytical Terms (New York : David McKey Co., 1958), p.467.

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Generosity) แสดงออกในรูปของการแบ่งปันใหญ่โต เด็ก
เรียนรู้ว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสิ่งช่วยให้สังคมยอมรับ และพฤติกรรมนี้จะเพิ่มขึ้น
ในขณะที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติเห็นแก่ตัวของเด็กลดลง

ความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม (Desire for Social Approval)
เป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้เด็กยอมกระทำการตามความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ความต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้ใหญ่จะมาก่อนความต้องการยอมรับของเพื่อน และ
ทำให้เกิดพฤติกรรมยอมตามผู้อื่น (Conformity) "การยอมตามหมายถึง
พฤติกรรมหรือทัศนคติซึ่งถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานของสังคมที่บุคคลนั้นเข้าร่วมเป็น
สมาชิก หรืออาจหมายถึง พฤติกรรมหรือทัศนคติที่เหมือนกับพฤติกรรมหรือทัศนคติของ
สมาชิกคนอื่นๆภายในกลุ่ม"¹

ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เด็กจะแสดงออกโดยการปลอบโยนหรือช่วยเหลือเมื่อ
เห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ และจะเป็นสภาพอารมณ์เคยเกิดขึ้นกับตัวเด็กเองในลักษณะที่
คล้ายคลึงกัน เมื่อเด็กโตขึ้นมีประสบการณ์มากขึ้น ก็จะสามารถแสดงพฤติกรรมนี้ได้
ในหลายสถานการณ์ยิ่งขึ้น

การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) เป็นความสามารถนำตัวเองเข้าไปอยู่ใน
สถานการณ์ของผู้อื่น พฤติกรรมนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เด็กสามารถเข้าใจการแสดง
ออกทางสีหน้าและคำพูดของบุคคลอื่น

การพึ่งผู้อื่น (Dependency) เด็กแสดงพฤติกรรมเมื่อต้องการความช่วยเหลือ ความ
สนใจ และความรัก ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กประพฤตินิสัยที่สังคมยอมรับ เด็กที่
มีอิสระต่อตนเอง จะขาดแรงกระตุ้นสิ่งนี้ มีสี่เซน คองเงอร์ และเคแกน

¹Ibid, p.110.

(Mussen, Conger and Kagan) มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า "เด็กแสดงพฤติกรรมพึงผู้อื่น เพื่อต้องการได้รับการดูแลและอนุเคราะห์ ได้รับความช่วยเหลือ ได้รับความสุขสบาย ได้รับการคุ้มครองป้องกัน หรือต้องการกาชยอมรับจากบุคคลอื่น"¹ และ แฮร์รี่ มึนซิงเจอร์ (Harry Munsinger) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า "ผู้ใหญ่ที่นิยมการลงโทษ จะทำให้เด็กพัฒนาลักษณะนิสัยการพึงพิงผู้อื่น ซึ่งจะทำให้เด็กประสบปัญหาในการปรับตัวในระยะที่เข้าโรงเรียนและวัยต่อมา ตรงข้ามกับเด็กที่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำผิดของตน จะมีบุคลิกที่มีเสน่ห์น่าสนใจมากกว่าคนที่ถูกผู้ใหญ่บังคับและเขามาว่านวาย"²

ความเป็นเพื่อน (Friendliness) เด็กจะแสดงพฤติกรรมนี้เมื่อต้องการทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น หรือทำให้ผู้อื่น และต้องการแสดงความรักต่อผู้อื่น "ความเป็นเพื่อนในวัยเด็กเล็ก ได้รับอิทธิพลมาจาก อายุ สติปัญญา ความคุ้นเคย และความสนใจคล้ายคลึงกัน และจากความร่วมมือกันในระยะแรกที่เด็กเข้ากลุ่ม เด็กอาจจะแสดงออกโดยการยิ้ม พูดยกยอ พูดเชื้อเชิญ และให้คำแนะนำในการเล่น"³

ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) เด็กที่มีโอกาสและได้รับการชักจูงให้รู้จักการแบ่งปันสิ่งของ และไม่ได้รับการตามใจจนเสียเด็ก จะเรียนรู้ถึงการคิดถึงจิตใจคนอื่นมากกว่าที่จะคิดถึงความสนใจและความต้องการของตนเอง

¹Mussen, Conger, and Kagan, Child Development and Personality, 3rd ed. (Harper & Row Publisher, 1969), p. 341.

²Harry Munsinger, Fundamental of Child Development, 2nd ed. (Holt, Rinehart and Winston, 1975), p. 342.

³Arther T Jersild, Child Psychology, 4th ed. (New York : Prentice-Hall, Inc., 1954), p. 237.

การเลียนแบบ (Imitation) ถ้าเด็กมีการเลียนแบบบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ก็จะ
ช่วยพัฒนานิสัยที่ทำได้กลุ่มยอมรับเด็กด้วย "การเลียนแบบหมายถึง การที่เด็กรวบรวม
แบบพฤติกรรมของบุคคลที่เขาไปติดต่อสัมพันธ์ด้วยมาเป็นรูปแบบพฤติกรรมของเขาเอง"¹

ความผูกพัน (Attachment) พฤติกรรมพื้นฐานมาตั้งแต่สมัยเด็ก เนื่องจากเด็กได้รับความรัก
ความผูกพันจากแม่อย่างอบอุ่น เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะถอยโยงความรู้สึกจากแม่
ไปสู่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่จะสร้างมิตรภาพ "ถ้าพฤติกรรมได้รับการขัดขวางไม่ให้
เด็กแสดงออกก่อนอายุ 7 ปี จะทำให้เด็กเกิดปัญหาต่อไปในเรื่อง การสร้างความผูก
พันรักใคร่กับบุคคลอื่น และขาดความสามารถในการควบคุมความรู้สึก"²

รูปแบบพฤติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเข้าสังคม (Unsocial Behavior Patterns)

การปฏิเสธคัดค้าน (Negativism) การปฏิเสธคัดค้าน คือ การต่อต้านเมื่อได้รับความ
กดดันให้ทำตามขั้นตอนของการ ในระยะแรกเด็กจะแสดงออกโดยการไร้อาสาทาง แต่
จะแปรเปลี่ยนเป็นไซ้ซ่าจ่า เมื่อทักษะการใช้ภาษาได้พัฒนาขึ้น เด็กที่มีการปรับตัวดี
จะแสดงการต่อต้านอย่างตรงไปตรงมา แต่เด็กที่มีการปรับตัวไม่ดี อาจจะแสดงการ
ปฏิเสธโดยการแสดงออกอย่างรุนแรง เช่น ร้องกวด ร้องไห้พร้อมทั้งเกลือกกลิ้งตัว
ไปมากับพื้น "สถานการณ์ที่จะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่อต้าน คือ เมื่อเด็กถูก
รบกวนบ่อยๆโดยไม่จำเป็น เช่น การถูกยั่วเย้า การถูกกอดรัดในขณะที่เขาไม่ต้องการ
การถูกคาดหวังในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความต้องการของเขา หรือถูกขู่บังคับให้กระทำ

¹Langdon E. Longstreth, Psychological Development of the Child (New York : The Ronald Press, 1968), p.343.

²Bowlby cited in Developmental Psychology Today (California, Communication Research Machine, 1971), pp. 140 - 141.

ในสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะควยวาทกรรมหรือรุนแรงก็ตาม"¹

ความก้าวร้าว (Aggression) เป็นการแสดงออกถึงความเกลียดชัง โดยที่ไม่ได้เกิดจาก การขู่เหยียดของบุคคลอื่น เด็ก อาจจะแสดงความก้าวร้าวทั้งควยวาทกรรมและวาทกรรม โดยเฉพาจะกับเด็กที่ตัวเล็กกว่า เด็กอายุ 2 - 4 ปี จะแสดงความก้าวร้าวบ่อย และ จะลดลงไปตามอายุ ความก้าวร้าวทางกายจะลดลง และความก้าวร้าวทางคำพูดจะ เพิ่มขึ้น เอช เอ บัส (H.A.Buss) ให้ความเห็นเช่นเดียวกันว่า "ความก้าวร้าว อาจแสดงออกได้ทั้งทางคำพูด การกระทำทางร่างกาย การนินทาลับหลัง และการ ทำลายทรัพย์สิน"²

การทะเลาะวิวาท (Quarreling) จะแสดงออกเมื่อเกิดการโต้เถียงโกรธเคืองกัน โดยมีคนหนึ่งคนใดเป็นผู้ก่อชนกอน และทางจากความก้าวร้าวคือ 1) จะเกิดกับคน 2 คน ขึ้นไป แต่การก้าวร้าวเป็นการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง 2) คนที่เกี่ยวข้องใน การทะเลาะวิวาททำเพื่อป้องกันตนเอง แต่การก้าวร้าวเป็นการรุกรานคนอื่น และบาง ครั้งการทะเลาะวิวาทก็มูลเหตุมาจากการก้าวร้าว และเกิดได้โดยไร้ทั้งกำลังกาย และคำพูด และเด็กผู้ชายทุกระดับอายุมีการทะเลาะวิวาทกันมากกว่าเด็กหญิง³ และ การทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นบ่อยในเด็กซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกันเป็นส่วนหนึ่งของการ

¹Auther T. Jersild, Child Psychology, 4th ed., p.202.

²H.A.Buss, The Psychology of Aggression (New York : John Wiley and Sons, 1961), p.1.

³Elizabeth B. Hurlock, Child Development, 5th ed. pp.234 - 235.

เป็นมิตร และเป็นส่วนหนึ่งของการติดต่อทางสังคมด้วย"¹ สมาร์ท (Smart)
กล่าวว่า "การทะเลาะวิวาทมักเกิดขึ้นในเด็กเล็ก เพราะเด็กยังไม่รู้วิธีการแก้ไข
ความขัดแย้งต่างๆ เด็กเล็กยังมีการสังคมมาก ก็ยิ่งมีการทะเลาะวิวาทมาก เหตุนี้ก็จะ
เกิดจากการแข่งของเล่นกัน"² สอดคล้องกับความเห็นของ เจอร์ซิลด์ (Jersild
ที่ว่า "เด็กที่มีการติดต่อพูดคุยกับคนอื่นมาก มีการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่นมาก ก็จะมีการ
ทะเลาะวิวาทกับคนอื่นมากกว่า"³

การขู่เข็ญและการข่มขู่ (Teasing and Bullying) การขู่เข็ญเป็นการกล่าวหาผู้อื่นทาง
วาจาและการข่มขู่เป็นการรุกรานผู้อื่นทางร่างกาย โดยผู้แสดงพฤติกรรมจะเฝ้ามองความ
ไม่สบายใจ และความพยายามที่จะหลบหนีของผู้ที่ถูกกระทำอย่างพึงพอใจ

การมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น (Ascendance) เด็กจะแสดงพฤติกรรมมีอำนาจเหนือบุคคล
อื่นในลักษณะ "เจ้านาย" ถ้าได้รับคำแนะนำที่ดี จะทำให้เด็กมีลักษณะเป็นผู้นำต่อไป
แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม "การมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นเป็น
แนวโน้มของบุคคลในการที่จะเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของบุคคลอื่น หรือของกลุ่ม"⁴

การยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) เด็กเกือบทุกคนมีลักษณะยึดถือตนเอง
เป็นศูนย์กลาง ถ้ามีแนวโน้มที่จะคิดและพูดถึงตนเองอยู่เสมอ พฤติกรรมนี้จะลดลง

¹ Green cited in Auther T. Jersild, Child Psychology, 4th ed., p.206.
p.206.

² Smart and Smart, Child Development and Relationship, 2d ed.
(New York : The Mcmillan Company, 1968), p.247.

³ Auther T. Jersild, Child Psychology, 4th ed. pp.205 - 206.

คงที่อยู่ หรือเพิ่มขึ้น ขึ้นอยู่กับการที่เด็กจะเข้าใจหรือไม่ว่า มันเป็นสิ่งที่ทำให้เขาเป็น
 ทัศนคติชอบหรือไม่นิยมชมชอบของผู้คนเพียงใด

ความอคติลำเอียง (Prejudice) พฤติกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กสามารถแลเห็นเข้าใจ
 ถึงความแตกต่างของตนเองและบุคคลอื่น และเห็นความแตกต่างทางสังคมทำให้
 บุคคลอื่นเกิดความรำคาญ เด็กมักจะมีอคติหรือความลำเอียงต่อบุคคลอื่นไปในทางลบ
 "ผลเสียของความลำเอียงคือ คนที่ได้รับความลำเอียง จะรู้สึกสงสัย หวาดหวั่น รู้สึก
 ไม่ไว้วางใจ ขาดความเชื่อมั่น และรู้สึกเกลียดชังอยู่ในส่วนลึกของหัวใจ"¹

การแบ่งเพศ (Sex Antagonism) เด็กชายจะแสดงพฤติกรรมมากกว่าเด็กหญิง เพราะ
 ได้เรียนรู้จากสังคมว่าเพศชายมีความสามารถเหนือเพศหญิง เขาจะพยายามหลีกเลี่ยง
 พฤติกรรมที่แสดงความเป็นเพศหญิง แต่ยังไม่ต่อต้านเด็กหญิงมากนัก เพียงแต่จะเฉย
 และไม่ทำกิจกรรมของเด็กหญิงเท่านั้น และ "เด็กเรียนรู้ในความแตกต่างระหว่างเพศ
 ชายและเพศหญิง พร้อมๆกับเรียนรู้บทบาทและทัศนคติที่เหมาะสมกับเพศของตนเอง"²

ระดับพัฒนาการทางสังคมของ มอร์แกน (Morgan)

มอร์แกนได้แบ่งระดับพัฒนาการทางสังคมของเด็กออกเป็น 4 ระดับคือ

ระดับที่ 1 เด็กต้องเรียนรู้ที่จะไม่สร้างความลำบากให้แก่ผู้อื่น ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ขัดแย้งหรือ
 กีดกันขัดขวางคนอื่น ต้องยกย่องและยอมรับสิทธิของบุคคลอื่น ลักษณะเหล่านี้เป็นการ
 ปรับตัวในทางลบ ซึ่งเด็กเรียนรู้ได้จากการติดกอดสัมพันธ์กับสังคมอย่างแท้จริง

¹ Auther T. Jersild, Child Psychology, 4th ed., p.287.

² Erving B. Weiner & David Elkind, Child Development :

A care Approach (John Wiley & Sons, Inc., 1972), p.84.

ระดับที่ 2 การปรับตัวแบบยอมรับเริ่มสูงขึ้น เด็กจะได้รับการสั่งสอนให้วางาย เชื้อฟังผู้มีอำนาจ และยินดีปฏิบัติตาม การปรับตัวของเด็กแบบนี้ ช่วยให้ความสะดวกแก่ผู้ใหญ่ในการที่จะควบคุมเด็ก เด็กที่เชื่องฟังแทบจะไม่ก่อปัญหา แต่จะเป็นการจำกัดคุณค่าในการพัฒนาทางสังคมของเด็ก

ระดับที่ 3 เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเต็มรูปแบบ รวมถึงการร่วมมือ การให้ และการรับ

ระดับที่ 4 การเข้าใจบุคคลอื่น เป็นระดับสูงสุดในการปรับตัวทางสังคม¹

อังกฤษ (English) ได้จัดพฤติกรรมต่างๆทางสังคมของเด็กไว้ดังนี้

1. พฤติกรรมการเข้าสังคม สืบเกิดได้จากการแสดงกิจกรรมารยาศ เช่น การแสดงออกทางหน้าตา วิธีการพูด ความตั้งใจ การให้ความสนใจผู้อื่น
2. พฤติกรรมที่มีอำนาจเหนือคนอื่น แสดงออกทั้งทางบวกและทางลบ เช่น ความเป็นผู้นำโดยการชักชวน การเป็นตัวของตัวเอง การมีความคิดริเริ่ม การหวงของ การแนะนำผู้อื่น การวิจารณ์ผู้อื่น และการก้าวร้าว
3. พฤติกรรมที่เป็นผู้นำ เด็กประเภทนี้มีคุณสมบัติบางอย่างเกินชั้นเหนือเด็กคนอื่น เช่นมีความมั่นใจในตนเองสูง ความสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้อย่างฉับไว
4. พฤติกรรมยอมรับและการยอมแพ

¹Morgan cited in Horace B English, Dynamics of Child Development (New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1960), p.350.

5. พฤติกรรมการให้ความร่วมมือ
6. พฤติกรรมแสดงความเห็นอกเห็นใจ¹

พบว่าพฤติกรรมทางสังคมจะเป็นเครื่องขัดขวางพัฒนาการทางสังคม แต่ "พฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก็เป็นกระบวนการที่เกิดจาก 1) การแนะนำโดยตรง (Direct Instruction) 2) แรงเสริม (Reinforcement) ทั้งทางบวกและทางลบ 3) การสังเกตบุคคลอื่น"²

ในการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียน นอกจากการที่ศึกษาจากการค้นคว้าหาความรู้จากการอ่านหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยต่างๆแล้ว วิธีการที่จะทำให้ทราบถึงพฤติกรรมที่แท้จริง จะศึกษาได้จากการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก การสังเกตจะมีความหมายยิ่งขึ้น ถ้าผู้สังเกตได้ศึกษาถึงข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางที่นอกเหนือจากการเฝ้าดูเด็กอย่างเดี่ยว และควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กด้วยการบันทึก ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นรูปแบบ อันคัม และลำดับขั้นของพัฒนาการอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

มีคินนัส (Medinnus) ให้ความเห็นว่า การสังเกตพฤติกรรมของเด็ก อาจจัดอันคัมตามความประสงค์ในการศึกษาเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานของการวิจัย จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ได้ โดยแบ่งการสังเกตออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. การสังเกตตามธรรมชาติ (Naturalistic Observation) ใช้ศึกษากันชั่วประวัติ และธรรมชาติทั่วไปของเด็ก
2. การสังเกตแบบมีการควบคุม (Controlled Approaches to Observation) เช่น ควบคุมเวลา ควบคุมตัวอย่าง สถานการณ์ ใช้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ของเด็ก

¹Horace B English, Dynamics of Child Development, pp.358 - 373.

²Jerome Kagan, Understanding Children (New York : Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1971), p.8.

ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม เพื่อบ่งบอกถึงความดีของพฤติกรรมที่สามารถแสดงถึงลักษณะนิสัยของเด็ก และใช้เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเด็กโตด้วย

3. การศึกษาจากเด็กคนอื่น (Other Child Study Method) รวมทั้งการให้เด็กตอบแบบสอบถาม ตรวจสอบบุคลิกภาพ การทดสอบทางจิตวิทยา ตลอดจนการสัมภาษณ์ ใช้ศึกษาข้อมูลใดหลายด้านคือ ทัศนคติ ความสามารถด้านสติปัญญา การแก้ปัญหาบุคลิกภาพ และการเข้าใจเด็ก โดยดูจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก¹

สถานการณ์ที่สามารถสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก โดยอาจมีประสิทธิภาพ คือ ขณะที่เด็กอยู่ในกลุ่มเพื่อน โดยไม่มีผู้ใหญ่เขาไปเกี่ยวข้อง "กลุ่มเพื่อนรวมวัยจะสอนกันใหม่ทักษะทางสังคมซึ่งยังไม่ได้รับจากทางบ้าน กลุ่มจะเตรียม บรรทัดฐาน (Norms) บทบาท (Roles) และ แบบ (Models) ทางสังคมให้เหมือนกัน"²

ออสซูเบล (Ausubel) ได้กล่าวถึงกลุ่มเพื่อนว่ามีอิทธิพลต่อเด็ก โดยสรุปได้ดังนี้

1. ในวัฒนธรรมของทุกสังคมจะมีสถานะทางสังคมต่างกันอย่างมากมาย ในขณะที่เด็กก้าวออกจากครอบครัวออกสู่โลกภายนอก เด็กจำเป็นต้องพยายามค้นหาสถานะของตนเองในสังคม ซึ่งได้มาจากการเลียนแบบ การรวมเล่นกับเพื่อน

2. กลุ่มเพื่อนเป็นทวีคูณของค่านิยม และมาตรฐานทางสังคมเบื้องต้นเอาไว้ การเป็นที่ยอมรับของเพื่อน เป็นที่ต้องการของเด็กทุกคน เด็กแต่ละกลุ่มจะมีข้อกำหนดในกลุ่มของตน ที่สมาชิกต้องปฏิบัติตาม เด็กจะรู้สึกไม่มั่นคงถ้าตนเองต่างไปจากคนอื่นในกลุ่ม เด็กจึงทำตาม

¹Gene R. Medinmus, Child Study and Observation Guide (New York : John Wiley and Sons, Inc., 1976), p.7.

²Robert I. Watson and Henry Clay Lindgren, Psychology of Child, 3 d ed. (New York : John Wiley and Sons, 1973), p.456.

มาตรฐานของกลุ่มด้วยความพอใจ นอกจากกลุ่มเพื่อนยังมีอิทธิพลทางด้านพัฒนาการจริยธรรมของ
เด็ก เด็กต้องเรียนรู้ว่าในสังคมของตน สิ่งใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเพศ อายุ สิ่งเหล่านั้นเป็นขอ
ตกลงของเพื่อนในการเข้าสมาคมต่างๆไป¹

วัตสัน (Watson) กล่าวว่า ความชำนาญในการเข้าสังคมหลายอย่าง เด็กได้เรียนรู้
จากกลุ่มเพื่อน เมื่อเด็กสนองตอบต่อเพื่อนออกไป พฤติกรรมที่ดีที่ใคร่รับตอบจากเพื่อน จะทำให้เป็น
บุคลิกลักษณะพื้นฐานของเด็ก อิทธิพลของเพื่อนจะมีต่อการเข้าสังคมของเด็ก การเลียนแบบ
การเกอหนุ่ การที่เด็กได้รับการยอมรับจากเพื่อนเป็นรางวัลอย่างหนึ่ง เด็กจะเรียนรู้ว่า จะ
กระทำอย่างไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ทำให้เด็กมีอุปนิสัยของตนขึ้นมาตามลักษณะพฤติกรรม
ที่แสดงออกมาแล้วเพื่อนยอมรับ²

กิจกรรมที่เด็กกระทำร่วมกับเพื่อนส่วนใหญ่ คือ การเล่น มีผู้กล่าวว่า "การเล่น คือ
งานของเด็ก หรือ การเรียนของเด็ก" สการ์ฟ (Scarfe) แสดงความคิดเห็นว่า "การเล่น
เป็นวิธีการค้นพบโลกใหม่ และการทดลองที่จะช่วยให้เด็กสร้างความสัมพันธ์ของตนเองกับโลก
โดยรวม ช่วยให้เกิดวิธีเรียนรู้ วิธีวิธีการปรับตัวเองเข้ากับโลก กับชีวิตการทำงาน และฝึก

¹David P. Ausubel, Theory and Problems of Child Development,
2 nd ed., (New York : Grune & Strattan, Inc., 1970), pp. 326 - 327.

²Robert I Watson, Psychology of the child, 2 nd ed.,
pp. 556 - 557.

³ประภาพันธุ์ นิลอรุณ, "การเล่นของเด็กก่อนวัยเรียน," ประชาศึกษา
32 (เมษายน 2524) : 5.

ทักษะที่จำเป็นของชีวิต ทำให้เกิดความมั่นใจ และค้นหาตัวเองที่ละน้อย"¹

บางครั้งการเล่นของเด็กก็มีความหมายทำให้เราทราบความรู้สึกนึกคิด และจิตใจของเด็ก ซึ่งในช่วงเวลาที่เด็กเล่น เด็กจะใช้จินตนาการแสดงความรู้สึกออกมา (Expression of Feeling) เด็กจึงต้องการอิสระในการเล่น ผู้ใหญ่ไม่ควรเข้าไปขัดขวาง หรือห้ามเด็ก จะทำให้เกิดความคับข้องใจ แคล้วคลาดใจ การดูแลบ้าง เพื่อให้คำแนะนำและช่วยแก้ปัญหาบางประการ²

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคม

ในปี ค.ศ. 1926 พาร์เทิน และ นิวฮอลล์ (Parten and Newhall) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมทางสังคมของเด็กระดับปฐมวัย" โดยจำกััดขอบเขตของพฤติกรรมทางสังคมของเด็กออกเป็น 2 ประการคือ การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) และความเป็นผู้นำ (Leadership) การมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง ระดับที่เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ได้ทำการสังเกตจากการเล่นของเด็ก โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับดังนี้

1. การไม่เข้าร่วมเล่นกับคนอื่น (Unoccupied Behavior)

ในระดับนี้เด็กจะไม่เข้าร่วมกลุ่มแต่จะเฝ้าดูว่าเขาเล่นกันอย่างไร ถ้าไม่มีอะไรน่าสนใจ ก็จะเล่นคนเดียว เช่น ขนลงเกาะอ ยืนหมุนรอบๆตัว เดินตามครู หรือนั่งอยู่ที่ใดที่หนึ่งในห้อง

2. การเล่นคนเดียว (Solitary Play)

เด็กจะเล่นอย่างอิสระคนเดียว อาจเล่นกับตุ๊กตาหรือสิ่งของอื่นๆซึ่งต่างจากที่เพื่อนเล่น

¹ Scarf, อังถึงไท ชัยยงค์ พรหมวงศ์, นวัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษากับการสอนระดับอนุบาล (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 64.

² ประภาพันธุ์ นิลอรุณ, "การเล่นของเด็กก่อนวัยเรียน", หน้า 7.

ไม่สนใจเพื่อนที่เล่นอยู่ใกล้ๆ จะสนใจเฉพาะกิจกรรมที่เขากระทำอยู่เท่านั้น

3. การเฝ้าดูคนอื่น (Onlooker)

เด็กจะใช้เวลาส่วนมาก เฝ้าดูการเล่นของเด็กคนอื่นๆ ด้วยความสนใจ อาจจะคุยกับเด็กที่เขาสังกัดอยู่ ถามคำถาม หรือให้คำแนะนำ แต่ไม่เข้าไปเล่นด้วย เด็กจะอยู่ในที่ที่สามารถมองเห็นหรือได้ยิน หรือสามารถพูดคุยกันได้ จะต่างจาก Unoccupied Behavior ตรงที่ในระบับแรกนั้น แม่เด็กจะเฝ้าดู แต่เด็กไม่มีความสนใจในกลุ่ม

4. การเล่นแบบต่างคนต่างเล่น (Pararelled Play)

เด็กจะเล่นอิสระจากคนอื่น คือ เล่นรวมกันเป็นกลุ่ม เด็กจะใช้ของเล่นรวมกัน โดยจะเลือกของเล่นที่ตนพอใจ และไม่พยายามที่จะก้าวร้าวหรือมีอิทธิพลเหนือเพื่อนในกลุ่ม

5. การเล่นกับเพื่อน (Associative Play)

เด็กเล่นรวมกับกลุ่มเพื่อน มีการพูดคุยกัน ขอยืมและให้ยืมสิ่งของ ของเล่นซึ่งกันและกัน มีการเล่นที่คล้ายคลึงกัน หรือทำตามอย่างกัน เล่นแบบกัน

6. การให้ความร่วมมือในการเล่น (Cooperative or Organized Play)

เด็กจะเล่นรวมกลุ่มกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น การสร้างของเล่น การเล่นเกม การแข่งขัน จะมีเด็กคนหนึ่งหรือสองคนเป็นผู้นำกลุ่ม และมีการแบ่งงาน และให้บทบาทหน้าที่แก่สมาชิกต่างๆ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่ม

ความเป็นผู้นำหมายถึง ระบับที่บุคคลประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการเป็นผู้นำกลุ่ม แบ่งออกเป็น 5 ระบับ คือ

1. Follow เด็กจะทำตามอำนาจการของผู้อื่น

2. Independent เด็กจะเป็นอิสระจากคนอื่น คือ ไม่เป็นทั้งผู้นำและตามและไม่ทำตามคนอื่น

3. Direct and Follow เด็กจะเป็นทั้งผู้นำและตามในขณะเดียวกัน

4. Reciprocal Lead เด็กจะแลกเปลี่ยนการอำนวยการกับคนอื่นอย่างเท่ากัน
หมายถึง การสลับกันเป็นผู้นำ หรือมีผู้อำนวยการกลุ่ม 2 คน

5. Direct เด็กจะอำนวยการกลุ่มด้วยตนเอง

พาร์เทิน แบ่งเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตามอายุ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อายุ 2.0 - 2.5 ปี กลุ่มที่ 2 อายุ 2.5 - 3.0 ปี กลุ่มที่ 3 อายุ 3.0 - 3.5 ปี กลุ่มที่ 4 อายุ 3.5 - 4.0 ปี กลุ่มที่ 5 อายุ 4.0 - 4.5 ปี ผลการวิจัยสรุปว่า

1) เด็กที่มีอายุมากกว่าจะเล่นกันเป็นกลุ่มแบบ Associative Play และ Cooperative Play สูงกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 2) เด็กมีความเป็นผู้นำแบบอิสระจากคนอื่นมากที่สุดในทุกๆ อายุ แต่จะมีปริมาณลดลงเมื่ออายุมากขึ้น 3) มีแนวโน้มว่าเด็กที่มีความเป็นผู้นำสูง จะมี I.Q. สูงกว่า¹

ค.ศ. 1957 เจมส์ วอลเตอร์ (James Walter) แห่งมหาวิทยาลัย ฟลอริดา และ คณะ ได้ศึกษาคนควาเกี่ยวกับ พฤติกรรมที่นารัก และพฤติกรรมที่ก้าวร้าวของเด็กก่อนเข้าโรงเรียน (Affectional and Aggressive Behavior Of Preschool Children) มีวัตถุประสงค์เพื่อ เปรียบเทียบพฤติกรรมที่นารัก และพฤติกรรมที่ก้าวร้าวของเด็ก โดยเปรียบเทียบระหว่างเพศ และ อายุ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมที่นารัก และพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ในขณะที่เด็กอยู่ในโรงเรียน
อนุบาลราวอายุ 1 ½ ถึง 2 ½ ปี

2. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมที่นารัก และพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ที่เด็กก่อนเข้าโรงเรียนแสดงออก

¹Mildred Parten and S.M. Newhall, "Social Behavior of Preschool Children," in Child Behavior and Development, eds., Roger B. Barker, Jacob S. Kovnin and Herbert F Wright (McGraw-Hill Book Co., Inc., 1943), pp.509 - 525.

ในการติดต่อกับผู้อื่น

3. เพื่อศึกษาว่า พฤติกรรมดังกล่าว เด็กจะแสดงออกกับเด็กผู้ชาย เด็กผู้หญิง หรือผู้ใหญ่

วิธีการศึกษา ใช้วิธีสังเกตเด็ก โดยแบ่งรายการที่สังเกตออกเป็น 2 หมวด ดังนี้

1. พฤติกรรมที่น่ารัก

1.1 การแสดงออกทางกาย

- การยินยอมทำตามความต้องการของผู้อื่น และทำตามผู้อื่นขอร้อง

1.2 การแสดงออกทางคำพูด

- การยอมรับหรือเห็นด้วยกับการกระทำของผู้อื่น
- การขออนุญาตหรือการขอร้อง
- พูดกับผู้อื่นด้วยอาการเป็นมิตร เช่น พูดให้ความมั่นใจ ใจกำลังใจ หรือ

พูดในสิ่งที่ดี ฟังแล้วอบอุ่นใจ

- พுகชมเชยผู้อื่น
- ยินดีที่จะร่วมมือกับผู้อื่น อาจจะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือทำงาน

ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

2. พฤติกรรมที่ก้าวร้าว

2.1 การก้าวร้าวทางกาย สังเกตในด้านต่อไปนี้คือ

- รมกวนผู้อื่น แสดงอาการยั่ว หรือชักชวนการกระทำของผู้อื่น
- ทุบตี หรือชกต่อยเพื่อนๆ
- แสดงอาการแข่งขันชิงดีกัน หรือพยายามทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อคนอื่น
- คอยติดตามรบกวน เช่น วิ่งไล่ หรือไล่ตีผู้อื่น
- ทำลายข้าวของผู้อื่น
- ขอบผลกหรือชิงเอาของผู้อื่น

2.2 การการวาทงคำพูด คือ

- ออกคำสั่งให้ผู้อื่นทำงาน เมื่อคนตองการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- บน เมื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้
- พูดเพื่อให้อื่นเสีย เสีย เจน ชอบพูดถึงความผิดของผู้อื่น
- พูดชักชวนให้เพื่อนทำร้ายกันและกัน
- ปฏิเสธการชักชวนของเพื่อนๆ
- ปฏิเสธที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น
- ชอบตำหนิผู้อื่น
- นินทาผู้อื่น
- เรียกร้องสิทธิ์ที่จะครอบครองสิ่งต่างๆ
- ขู่ข่มขู่ผู้อื่น

สภาพการสังเกต

1. สังเกตในระหว่างที่เด็กทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง แต่ไม่สังเกตในขณะที่ครูสอน หรือครูกำลังแนะนำเด็ก
2. สังเกตเด็กตามเลขที่ทักไว้ ถ้าเลขคนขาดไป จะสังเกตเด็กเลขที่ทักไปแทน
3. ผู้สังเกตจะนั่งไกลกับเด็ก เพื่อให้ได้ยินคำพูดจากการสนทนาของเด็กอย่างชัดเจน
4. ในวันหนึ่งๆ สังเกตเด็กคนหนึ่งไม่เกิน 2 ครั้ง และจะไม่สังเกตติดต่อกันไปทั้ง

สองครั้ง

5. สังเกตแต่ละครั้งใช้เวลา 1 นาที
6. ถ้าครูจำเป็นต้องติดต่อกับเด็กในระหว่างการสังเกต ข้อมูลที่เกิดขึ้นจะไม่นำมาบันทึกไว้

บันทึกไว้

ผลของการคนควาสรูปไควา

1. ทุกระดับอายุ 3,4 และ 5 ขวบ เด็กส่วนมากแสดงพฤติกรรมที่นารักทางคำพูดมากกว่าทางร่างกาย

2. ความถี่ของการแสดงอาการก้าวร้าวทางร่างกาย และการแสดงอาการก้าวร้าวทางคำพูด
แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

3. พฤติกรรมก้าวร้าวทางคำพูดมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตามอายุจาก 2 - 4 ปี และเด็ก
ผู้ชายจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กผู้หญิง

4. ในทุกๆระดับอายุ เด็กจะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อบุคคลอื่นมากกว่าแสดงพฤติกรรม
ก้าวร้าว และเมื่อรู้จักกันใหม่ๆ เด็กจะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวมากกว่าพฤติกรรมก้าวร้าว

5. เด็กผู้ชายมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อเด็กผู้ชายด้วยกัน หรือต่อผู้ใหญ่
มากกว่าที่จะแสดงกับเด็กผู้หญิง

6. ที่ระดับอายุ 2,3 และ 4 ขวบ เด็กผู้ชายจะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อเด็กผู้ชาย
ที่เริ่มรู้จักกัน มากกว่าแสดงกับเด็กผู้หญิงที่เริ่มรู้จักกัน และผู้หญิงจะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อเด็ก
ผู้หญิงด้วยกันเมื่อเริ่มรู้จักกัน มากกว่าเด็กผู้ชายเมื่อเริ่มรู้จักกัน

7. เมื่อเริ่มรู้จักเด็กผู้ชายกับ ผู้ใหญ่ เด็กผู้ชายจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อเด็ก
ผู้ชายด้วยกันมากกว่าแสดงกับผู้ใหญ่¹

ค.ศ.1968 ฮาร์ท และ คณะ (Hart et al.) ได้ศึกษาวิธีการปรับพฤติกรรม
ก้าวร้าวของเด็กในโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่งโดยการใช้การเสริมแรงทางสังคม ผู้รับการทดลอง
เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 5 ปี ซึ่งแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวคือ ปากร้าย และใช้คำพูดสบประมาท
ผู้วิจัยเริ่มแก้ไข โดยให้เด็กมีพฤติกรรมเล่นกับเพื่อนมากขึ้น ในช่วงเวลาแรกๆ พบว่า เด็กอยู่ไกล
เด็กอื่นๆร้อยละ 50 ของเวลาทั้งหมด ในระยะนี้ครูให้ความสัมพันธ์ประมาณร้อยละ 10 ต่อมาใน
ช่วงเวลา 7 วัน หลังจากระยะแรก ครูได้ให้ความสนใจอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งได้ให้ของเล่นที่
ต้องการด้วยเมื่อเขาเล่นร่วมกับเพื่อน ในขณะเดียวกัน ครูไม่ให้ความสนใจ เมื่อเขาแสดง

¹ James Walter, อ้างถึงใน สุรางค์ จันทน์เอม, จิตวิทยาเด็ก (กรุงเทพฯ :
อักษรปริทัศน์, 2523), หน้า 178 - 189.

พฤติกรรมก้าวร้าว ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การเล่นกับเด็กอื่นเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 40 ในระยะต่อมา เมื่อครูไม่ให้การเสริมแรงกับพฤติกรรมที่เหมาะสม ปรากฏว่า พฤติกรรมการเล่นกับเพื่อนลดลง ในที่สุดครูกลับไปใช้วิธีการเดิม คือการให้การเสริมแรงกับพฤติกรรมที่เหมาะสม ผลปรากฏว่า พฤติกรรมการเล่นรวมกับเด็กอื่นเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75

จากผลของการวิจัยนี้จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวลดลง และพฤติกรรมการเล่นกับเพื่อนเพิ่มขึ้น เนื่องจากครูใช้การเสริมแรงทางสังคม¹

ปี ค.ศ. 1967 สกอต (Scott) และ คณะ ได้ศึกษาผลของการใช้เสริมทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กชายอายุ 4 ปี ในโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง ผลของการทดลอง สรุปได้ว่า ผลความถี่ของพฤติกรรมก้าวร้าวลดลงจาก 41 ครั้ง เหลือเพียง 10 ครั้ง เมื่อครูใช้การเสริมแรงทางสังคม คือ ให้คำชมเชย และให้ความสนใจเมื่อเขาแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม คือ ช่วยเหลือผู้อื่น แสดงความเห็นใจผู้อื่น พูดคุยกับผู้อื่นอย่างเป็นมิตร มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และไม่ให้การเสริมแรงเมื่อเขาแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น ทำร้ายร่างกาย ขมขู่และเรียกรอง

การวิจัยของ สกอต นี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฮาร์ท ในเรื่องการใช้เสริมทางสังคมลดพฤติกรรมก้าวร้าว

¹Betty M. Hart, Nancy J. Reynold, D.m. Baer, Aleaner R. Browly and Florence R Harris, "Effect of Contigent and Noncontigent Social Reinforcement on the Cooperativa Play of Preschool Child," Journal of Applied Behavior Analysis 1(1968), 73 - 76.

²Phyllis M. Scott, Roger V. Burton and Marian R Yarrow, "Social Reinforcement under Natural Conditions," Child Development 38 (1967), 53 - 53 - 63.

ปี ค.ศ. 1937 ฟอรัลโน และ แอกเซลรอด (Forlano and Axelrod) ได้ทำการวิจัยพบว่า การชมเชย การติเตียนซ้ำหลายๆครั้ง จะมีผลต่อการทำงานของนักเรียน ป.5 ซึ่งมีบุคลิกแบบเก็บตัวกับชอบแสดงตัวแตกต่างกัน และสรุปได้ว่า การติเตียนจะมีผลมากกว่า การชมเชย ถ้ามหากว่าใช้กับเด็กที่ได้รับการชมเชยบ่อยๆอยู่เสมอ¹

ฮาร์ทัพ (Hartup) ได้ทำการทดสอบผลที่เกิดจากการชมเชยที่ให้แก่เด็ก โดยทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 34 คน ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าการชมเชยมีผลต่อการทำงานของเด็กมาก เด็กที่ไม่ได้รับการชมเชย และถูกเพิกถอนการเอาใจใส่ จะมีความกังวลมากขึ้น จึงทำให้เด็กมีความพยายามที่จะทำงานให้ดี เพื่อให้ได้รับคำชมเชย²

เบลเลอร์ (Beller) ทำการศึกษาโดยการสร้างมาตรฐานการประเมินพฤติกรรมของเด็กอายุ 3 - 6 ขวบ ในโรงเรียนระดับเลี้ยงเด็ก พบว่า องค์ประกอบของพฤติกรรมแบบอิสระของเด็กมี 5 อย่าง คือ มีความกิริเริ่ม พยายามเอาชนะอุปสรรคต่างๆ มีความมั่นคง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และต้องการทำสิ่งต่างๆด้วยตนเอง ส่วนองค์ประกอบของพฤติกรรมพึ่งพามี 5 อย่าง คือ การขอความช่วยเหลือ การพยายามเข้าถูกตองตัว การเรียกร้องความสนใจ การเอาใจใส่ และการแสดงความผูกพัน³

¹George Forlano and H.C. Axelrod, "The Effect of Repeated Praise or Blame on the Performance of Introverts and Extroverts," Journal of Educational Psychology (1973) pp.92 - 100.

²Hartup cited in Watson and Lindgren, Psychology Of the Child, 3d ed., p.311.

³Watson and Lindgren, Psychology of the Child, 3d ed., p.352.

ปี ค.ศ. 1968 แมคเสน และ คณะ (Madsen) ได้ทดลองเพื่อเป็นการสนับสนุนว่า แรงเสริมทางสังคม มีประสิทธิภาพในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของนักเรียนอย่างมาก โดยเขาได้ใช้การแจกจ่ายของกับพฤติกรรมตั้งใจทำงาน และการยกมือถามหรือตอบคำถามในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา 2 ห้อง และไม่สนใจต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของนักเรียนในชั้นเรียน ผลสรุปได้ว่า หลังจากที่เขาได้ตัดสินใจ ใช้การเสริมแรงทางสังคม (การแจกจ่ายของ) ต่อพฤติกรรมที่นักเรียนทำตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ และไม่สนใจต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของนักเรียน ผลปรากฏว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาในชั้นเรียนลดลงทันที เป็นการแสดงให้เห็นว่าแรงเสริมทางสังคม มีประสิทธิภาพในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างมาก¹

ฮอล และ คณะ (Hall) ได้ใช้แรงเสริมทางสังคม (การยิ้ม การแตะตัว การให้ความสนใจ และการยกของชมเชย) ในการพัฒนาพฤติกรรมการสนใจเรียนของนักเรียน ซึ่งเขากำหนดพฤติกรรมการสนใจเรียนว่า จะต้องตั้งใจฟังครูอธิบาย ทำงานที่ครูสั่ง รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน และเมื่อใดก็ตามที่นักเรียนให้ความสนใจเรียน หรือนั่งทำงานที่ครูสั่ง เขาจะเข้าไปอยู่ใกล้ๆ ชมเชย ยิ้มให้ และแตะกระทั่งแตะตัวเบาๆ ภายุกัยการแสดงความพอใจ และบางครั้งพูดคุยเล่นควย แต่เมื่อใดที่นักเรียนไม่สนใจ ก็จะทำเฉยๆ ไม่สนใจ ผลปรากฏว่า พฤติกรรมการสนใจเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น นักเรียนคนหนึ่งมีพฤติกรรมการสนใจเรียนในระยะข้อมูลพื้นฐานในความสนใจเรียนของเขา เฉลี่ยอยู่ประมาณ 25 % ของเวลาเรียนทั้งหมด แต่เมื่อใช้แรงเสริมทางสังคมกับพฤติกรรมการสนใจเรียน ปรากฏว่า พฤติกรรมการสนใจเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 71 %²

¹C.H.Madsen and Madsen, R.C. Teaching / Discipline (Boston Mass : Allyn and Bacon, 1968)

²Hall R.V., Lund. D & Jackson D, "Effects of Teacher Attention on Study Behavior," Journal of Applied Behavior Analysis 1968, 1. 1 - 12.